

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

---

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

# ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ

Уређује  
А. БЕЛИЋ

уз сарадњу

д-ра *Алексића Радомира* (Београд), д-ра *Вуковића Јована* (Сарајево), *Конеског Б*  
(Скопље), д-ра *Нахшигала Рајка* (Јубљана), д-ра *Павловића Миливоја*  
(Нови Сад), д-ра Скока Пејра (Загреб), д-ра *Сшевановића Михаила*  
(Београд), д-ра *Томановића Васа* (Скопље), д-ра *Храсће Маџа* (Загреб)

XXI КЊ. 1—4

БЕОГРАД  
1955—1956

## ДЕМИНУТИВНИ ГЛАГОЛИ У СРПСКОХРВАТСКОМ ЈЕЗИКУ

### I

Српскохрватски језик је далеко више од осталих словенских језика развио категорију деминутивних глагола. Он данас располаже разноврсним обличким средствима глаголске деминуције.

Док се у другим словенским језицима јавља деминуирање глагола помоћу три или четири глаголска префикса, а деминутивни глаголи начињени помоћу суфикса постоје — уколико уопште постоје — углавном као сасвим непродуктивна образовања, дотле је у српскохрватском језику жива могућност деминуирања и на један и на други начин, нарочито помоћу суфикса, поред још неких специјалних појава у тој области. Суфиксација глагола<sup>1</sup> је веома распрострањена и жива категорија, тако да се, практично, сви суфиксирани глаголи и не могу набројати.

Какав закључак можемо извући из поређења с другим словенским језицима у погледу глаголске деминуције? Данашњи руски језик, напр., веома је сиромашан у деминутивним глаголима саграђеним помоћу суфикса, а није богат ни у префиксима за грађење таквих глагола. С друге стране, он показује богатство у именичким а исто тако и у придевским деминутивима. Српскохрватски, обратно, има развијену систему глаголских деминутива, систему именичких деминутива нешто слабије развијену него руски, и релативно сиромашну систему деминутивних придева. Ово је један пример више за принцип компензације, који се запажа, напр., и у погледу развоја конјугације и деклинације у два споменута језика, а који је, уосталом, констатован на подручју индоевропских језика уопште<sup>2</sup>.

---

<sup>1</sup> Под суфиксацијом глагола, као термином веома погодним за појаву о којој говоримо, треба подразумевати проширење глаголског корена суфиксом за изражавање новог модалитета радње. Код именица имамо аналоган случај, што нам и допушта употребу једнаких термина. Услед фонетског развоја и других специфичних момената суфикси именица налазе се данас често на апсолутном крају речи, док код глагола није такав случај.

<sup>2</sup> А. Исаченко, Потеря глагольных форм в русском языке, III Међународни конгрес слависта, св. 4, 56 и д.

Деминуирање речи помоћу суфикса и деминуирање њихово помоћу префикса јесу две сасвим различите појаве. Глаголи претстављају категорију речи код које су могућна оба типа модификације значења (*скакушаши—поскакиваши*), а исти је случај и код придева (*жућкаст—нажућ*) и прилога (*малко—помало*). Што се именица тиче, код њих се уопште, са врло мало изузетака (призренско-тимочко *појунак—већи јунак*) модификација може изразити само суфиксом.

Врло је тешко рећи да ли може да се нађе потпуна идентичност, или обратно, строга разграниченост у значењима која ова два морфолошка средства уносе у реч, у нашем случају у глагол. У оквиру истог језика идентичности свакако нема, већ и због општег начела које вреди за све језичке појаве — због брзог диференцирања тамо где би претила синонимичност. *Скакушаши* и *поскакиваши* није исто у семантичким преливима, ни у области употребе. За жива бића (напр. за врапце) пре ће се рећи да скакућу; за предмете (ако се, напр., налазе у колима која су у покрету, која се тресу) казаће се да поскакују. Ми можемо упоређивати ова два обличка средства у различитим словенским језицима. Истина је да српскохрв. *звиждуће* и рус. *посвистываает* имају једнаку семантику. Међутим *скакуће* и *поскакиваает* — и поред истих морфолошких средстава деминуције као и у претходном пару — не показују једнакост: радња изречена српскохрватским глаголом претставља ситније и чешће вршење него радња руског глагола, у којем је нагласак на повремености; тако да би се *скакуће* превело пре са *прыгает*, *подпрыгивает* (иако се *скаче* преводи и са *прыгает* и са *скачет*). Из тога се могу извући два закључка: прво, посматрано из словенске перспективе, вредности суфикса одн. префикса једанпут се поклапају, други пут не. А то доводи и до другог закључка — да исти суфикси одн. префикси у истом језику не значе увек исто. Семантичка вредност везе између глаголског општег дела и средства за модификацију не може се унапред одредити, за њу нема калуца. У српскохрватском језику разлика која постоји између *скакушаши* и *поскакиваши* не понавља се код свих глаголских парова где је један глагол са завршетком *-ушаши* а други са префиксом *по-*. Елементи *-уш-* и *по-*, као ни други суфиксни и префиксни елементи, нису непроменљиви по својем значењу, зато се и не може говорити о неким подударанима или семантичким границама између једних и других. Може се догодити да у један деминутивни глагол неки суфикс унесе исту нијансу значења коју је неки префикс унео у други; сâмо

значење глагола, оно што глаголски корен пружа суфиксу или префиксу, игра не малу улогу. Једино стално разграничење јесте чињеница да је једно средство чешће, а друго ређе. У српскохрватском језику деминуирање глагола врши се у далеко већој мери путем суфиксације него префиксације, а који ће глагол стећи суфикс, који префикс, који обадва обличка средства, и шта ће та средства унети у његово значење — о томе одлучује језичка пракса, а не теорија.

Глаголима се уопште, приликом модификације њихових значења, може придати веома много значењских компонената. Док се при деминуцији именице постиже било значење умањења, било значење фамилијарнијег, нежнијег или немарнијег става према предмету, а при деминуцији придева опет само значења непотпуности особине или нарочитог става према њој, дотле се у деминутивном глаголу може постићи велики број различитих, и то међусобно доста удаљених значења. Из саме природе глаголских речи проистиче то да њихово „умањивање“ мора бити друкчије природе него „умањивање“ било именица било придева. Деминутивни глагол може значити да се радња врши кратко време, повремено а не трајно, учестало а притом с мањим интензитетом, или тренутно, иако јој је природа трајна; или се радња врши са ситнијим резултатом, ако јој је значење резултативно; или се уопште врши нека неважна радња, несавршена, недовршена, или налик на основну радњу. С друге стране су присутни и они моменти који присуствују при деминуцији других речи: посматрање радње са симпатијом или, обратно, с иронијом и сл. Све ово показује да у вези с глаголима назив „деминутивни“ треба схватити у условном, доста проширеном смислу.

С обзиром на извесну „структуралност“ (мада не у широком значењу речи) обличких средстава за глаголску деминуцију, било би можда интересантно најпажљивије водити рачуна о томе који је прелив значења створен у сваком новом образовању. Међутим, као што се већ и из реченог види, тај прелив зависи и од одговарајућег основног глагола, а не само од обличког средства. Овакав задатак пре би претстављао, дакле, предмет интересовања при изради речника, него при изради студије ове врсте.

## II

Пре него што би се прешло на детаљније излагање, ваља рећи нешто и о томе шта је досада писано о нашој теми. О српскохрватским деминутивним глаголима постоји — колико нам је

познато — само једно специјално расправљање, и то у оквиру веће студије, написано пре готово сто година. У „Српској деминуцији и аугментацији“ од Ђ. Даничића (Гласник Друштва србске словесности XII, 1860) посвећен је један одељак нашем питању (стр. 491 и д.). Даничић говори најпре о промени вида као средству за деминуцију: „Глаголи могу постати деминутивни кад пријеђу из једне класе у другу. Тога ради прелазе у класу у којој им се радња  $\alpha$ ) или понавља, и тако долази подијељена на више дијелова, па цијела долази умањена тијем што се казује дијеловима“; такви су глаголи *возаши*, *носаши* и сл.  $\beta$ ) Или постаје свршена и по томе мања од несвршене“ — то су глаголи као *зовнуши*, *сјавнуши*. „И за свршену се радњу може на овај начин још једном казати да је свршена, одакле јој долази деминуција“ — напр. *јавнуши*. — Од наведених глагола Даничићевих деминутивнима се могу сматрати само глаголи под  $\beta$ . Тип  $\alpha$  — *возаши*, *носаши*, тј. итеративна образовања од трајних глагола — није деминутиван, зато што претставља пуно значење „возити“, а не смањено; зато се и не спомиње као деминутивни тип нигде више у литератури. Извесне друге адвербијалне примесе значења („тамо-амо“ због итеративности, а услед тога, можда, „без одређеног циља“, „небрижљиво“) могле су навести Даничића на мисао о деминутивном значењу. — Даље Даничић говори о деминутивним наставцима. Први је *-к-*, који може доћи до корена — промењеног или непромењеног (*гуйкаши*, *зивкаши*, *мућкаши* итд.), или „послије уметка по коме се глаголи дијеле у класе, али овај наставак имамо само после *а*“ (*бацакаши*, *мољакаши*). Глас *к* „може узети преда се уметак *у*“ (*звиздукаши*). — Даничић, дакле, сматра *у* „уметком“, што није сасвим исправно, пошто *у* и *к* заједно чине деминутивни суфикс. За *-ак-* он погрешно сматра да је овде *а* тематски вокал. Он смеће с ума три ствари. Прво, ако је *а* испред *к* тематски вокал, шта онда претставља *а* иза *к*? Друго, *-ак-* се појављује у *бољакаши*, *мољакаши*, где не може претстављати тему него је очигледно суфиксни елемент. Треће, ни са Даничићевог гледишта, тј. чак и да је вокал испред *к* тематски вокал, не би било тачно да се од оних „уметака“ по којима се глаголи деле на класе, глас *к* јавља само после „уметка“ *а*. Ми имамо *возикаши* < *возиши*; само, разуме се, ни овде *и* испред *к* не треба сматрати тематским вокалом већ делом суфикса *-ик*, док је тематски вокал — вокал *а* иза суфикса. — Даље Даничић наводи сугласник *ц* (*пљуцаши*), који „може узети преда се уметак *у*“ (*живуцаши*); затим групу *цк* (*пљуцаши*),

с уметком у испред себе (*пијуцаџи*) или „раздвојену“ уметком у (*куцукаџи*); затим  $x > ш$  (*пјевушиџи*),  $хк > шк$  (*ваљушкаџи*), *ар* (*живариџи*), *кар* (*пискараџи*), *кол* (*пшколиџи*), *уљ* и *ељ* (*замошјуљџи*, *гужвељџи*), *ињ* (*младињаџи се*), *уш* (*скакушаџи*)<sup>1</sup>. На стр. 493 он каже: „Глаголи постају деминутиви контракцијом. Контракција се показује тим што коријену вокал постаје дуг: *лагиџи* (*лагаџи*), и што се осим тога глаголу у страниј форми узима само први слог: *мириџи* (*мирисаџи*)“. — Овде су исказане две идеје — о дуљењу кореновог вокала и о крђењу корена — обе сасвим исправне. — Даље: „Глаголи „*браздичаџи*, *главичџи се*, *живичиџи*, *кућичиџи* нијесу деминутиви него су деноминативи од *браздица* итд.“ — Ово је сасвим тачно запажање о томе да у српскохрватском језику деминутивни глагол не може постати деноминативно, од деминутивне именице. — Најзад Даничић спомиње и ово (493): „И компосицијом постају глаголи деминутиви, узимајући предлоге“: *на* (*начуџи*), *по* (*поиграџи*), *при* (*прибојаваџи се*), *про* (*проскакаџи*). Ако се не узму у обзир Даничићеви термини, и ова је констатација тачна. — На крају студије (499) Даничић укратко говори о аугментативним глаголима, који, по њему, постају само наставком *њ* пред којим стоји *е* (*дрекењаџи се*), и (*вуцињаџи се*) или у (*чамуњаџи*), а сем тога префиксима *пре* (*прешоваџи*) и *на* (*намучиџи се*). „С истим наставком видјесмо и деминутивне глаголе, али има више наставака који долазе и у деминуцији и у аугментацији; поред наставака гледа се и у каквом се смислу ријеч говори: уз поменуте се глаголе ружно мисли и кад су без овога наставка“. — И то је потпуно тачно.

Код Миклошића (*Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen*, II *Vergl. Stammbildungslehre*, Беч 1875; овде ће се скраћивати Микл.), у поглављу „*Lehre von der Bildung der Verbalstämme*“, налазимо грађу из словенских језика класификовану по формалним ознакама (само у вези са суфиксима). Формалне ознаке деминуције спомињу се укратко и у Маретићевој Граматици и стилистици (даље скраћено Марет.; према II изд.), као и у разним другим делима школског карактера из којих ће се такође узимати материјал.

Најновија студија Ђ. Грубора (Аспектна значења, Рад ЈА 293 и 295) не може овде послужити као предмет опширнијег приказа и полемике, пошто се у њој о деминутивним глаголима

<sup>1</sup> Даничић је узимао глаголе из Вукова речника, а сматрао је деминутивним све оно што је Вук означао као деминутивно.

говори у оквиру ауторових концепција о виду, а не ради објашњења њих самих. О деминутивним глаголима аутор мисли да претстављају временску разлику према основним (стр. 33 и другде) и само каткад допушта да тај факат може имати других, секундарних последица. Међутим, то није увек исправно ни у односу на глаголе деминуиране помоћу префикса, а да се и не говори о глаголима са суфиксима. — Идеја о томе да различити елементи деминуције уносе у исти глагол сваки своје значење, тачна је (стр. 49—50: у *Позвиждукаши* „основни деминутив уситњава глас, а сложени вријеме умањује“). На стр. 51 говори се чак и о аугментирању (префиксом) деминутивног (суфиксираног) глагола, што је начелно такође могућно, али је показано на исконструисаном примеру: *Превошкаши*.

Даничићев ред излагања сасвим је прикладан за ову тему и ми ћемо се у даљем расправљању држати, углавном, истог реда.

### III

Најраспрострањеније средство глаголске деминуције у српскохрватском језику јесте додавање глаголских суфикса на корен глагола. На тај начин били су грађени деминутивни глаголи још у прасловенско доба, али је та језичка појава остала да живи као један од архаизама само у српскохрватском и у мањој мери у другим јужнословенским језицима. Источнословенска група развила је у том погледу иновацију у виду додавања именичких суфикса на цео или окрњен глагол (тј. инфинитив), што тамо претставља лексику дечјег језика (Микл. 489 наводи за украјински *pytky, pytoňky, pyteňky, pytočky; spatky... , chodytočky... , jistoňky...* итд.; за белоруски *pički, piciňky, picičky, pičuchny; spački... , šteňki... , šchaňki... , hulačuchny* итд.; нешто слично би се могло наћи и у руском дечјем језику).

О томе да је глаголска суфиксална деминуција била општесловенска, а према томе прасловенска појава, једва се може говорити на основу забележене старе лексике, већ скоро искључиво на основу теорије, као и компарације разних чинилаца. Глаголи у својем деминутивном облику нису били бележени у старим књижевностима. Миклошићеви примери за старословенски језик (470), у одељку где се говори о интензивним и деминутивним образовањима у класи глагола на *-a*, проблематични су, што он на том месту изричито и каже; он наводи *brěčkati — ταρχεβειν* (у вези са *бркаши*), *sъtьpьkati — conculcare*, што доводи у везу са *tъpati — palpitare*, и још три примера који уопште не иду овамо.

Али без обзира на оскудност фактичких доказа, мора се претпоставити да је оваквих деминутивних глагола било већ у прасловенско доба. Довољно је упознати се с материјалом који даје руски речник Даља па закључити да у руским дијалектима и сада постоји доста велики број таквих глаголских образовања која у погледу облика суфикса одговарају образовањима српскохрватског језика. Општесловенско порекло глаголских суфикса потврђује се и чињеницом да су, с једне стране, морфолошки елементи глаголске и дубоко прасловенске именичке и придевске деминуције сродни — из чега се мора закључити о њиховом заједничком извору, — а, с друге стране, они су различити управо у оним моментима који би, евентуално, допуштали претпоставку да су се глаголски деминутивни суфикси развили касније, у појединим језицима, из именичких.

Сродност, може се у извесном смислу рећи и једнакост, именичких (и придевских) и глаголских суфикса указује на епоху веома живо развијеног језичког осећања да извесни гласови (поглавито глас *к* и његов дериват *ц*), сами или у утврђеним гласовним склоповима, могу служити као гласови за модификацију квалитета у различитим речима. Да ли ће неки глас или комбинација гласова развити способност *деминутивног* модификовања, која ће то комбинација бити, и у којим ће се речима она учврстити — било је питање даљег развоја, често питање самих основних речи, од којих су неке са својим суфиксима, вероватно, почињале да служе као обрасци. Тако су у тој епоси сви појмови, кадри за деминутивно модификовање, стекли поред себе нове називе, састављене од основне речи (тј. једног, непроменљивог дела њеног) и одговарајућег гласовног склопа за деминуцију. Мора се приметити да код словенских глаголских суфикса налазимо оне гласовне склопове који постоје још код заједничких балтиско-словенских именичких суфикса<sup>1</sup>. (О томе да се при деминуирању именичких и глаголских речи користе иста средства, сведоче нам и други индоевропски језици — да споменемо латински, где имамо напр. *conscribillo* — *нашкрабаџи* према *conscribo* — *написаџи*, као *pastillus* — *лопџица* од брашна према *pastus* — *храна*, *џаша* или *pasta* — *шестџо* од брашна; исто тако у француском *sautiller*, *mordiller* према *sauter*, *mordre* као *flotille* према *flotte*; у немачком

<sup>1</sup> А. Белић, *Zur Entwicklungsgeschichte der slavischen Deminutiv- und Amplifikativsuffixe*, Arch. f. sl. Ph. 23, 137—138: као балтиско-словенски именички суфикси наводе се они који су у словенском дали *џкџ*, *џкџ*, *џкџ*, *џсџ*, затим балт.-слов. *џџос*, слов. *џџ* и *џџа*. Елементи *-џк-*, *-џк-*, *-џк-* > *-џс-*, *-џ-*, *-џ-* и *-џџ-* налазе се и у глаголским суфиксима.



*tröpfeln, tänzeln, frägel* слично као *Mädel*, а *hорchen* слично као *Mädchen*). Али, с друге стране, треба истаћи да деминутивни глаголи по правилу нису деноминативна образовања изведена од деминутивних именица. У српскохрватском нема таквих случајева да непосредно од деминутивне именице постане глагол — напр. да од *ваљушка* (код Вука *globulus e farina*) постане *ваљушкаши* у одговарајућем значењу. То је тачно осетио већ и Даничић. Има само наслањања глагола (и то новијег постанка) на суфиксирани именице, напр. глагола *замошћуљашти* на *замошћуљак* или сл. Именицама и глаголима заједничка су једино сама морфолошка средства деминуције, она која можемо назвати неутралним, тј. она која нису још срасла са морфолошким ознакама врсте речи. Такво морфолошко средство је, напр., *-иш-* (у глаголима *грохиташти, хрохиташти* — овде је споредно да ли су глаголи изразито деминутивни); међутим *-ић* постоји само у именицама, пошто оно дугује своје *ћ* именичким елементима *ј* и *ос*, којих у глаголима нема; суфикс *-ић*, дакле, не може *посташти* у глаголу, а чињеница да га у глаголима и нема потврђује непреносивост оних морфолошких елемената који претстављају специфичност врсте речи. Даље — именички и глаголски суфикси, поред ове генетичке сродности, показују и доста разлике, тако да постаје сасвим очигледно њихово заједничко порекло и касније осамостаљење. Један од израза осамостаљења (чији су почеци морали бити веома рани) јесте и чињеница да су у српскохрватском језику, као што је познато, именички деминутивни суфикси са елементом *ц* узели великог маха, потискујући суфиксе са *к*, док су се код глагола добро очували и суфикси са елементом *к*. — Овај принцип вреди, разуме се, само за ону епоху из које ми овде црпемо чињенички материјал: то је епоха развоја словенских језика. Ми у њој налазимо, дакле, заједничке именичке, придевске и глаголске деминутивне суфиксе и претпостављамо да врсте речи једна другој те суфиксе не позајмљују. Где су и како постали првобитни деминутивни суфикси, која је врста речи у томе имала приоритета — јер једна од њих свакако га је морала имати — питање је још много старијих језичких раздобља.

Суфиксни елемент за деминуцију стоји у глаголима увек пре обележја основе, непосредно иза корена речи.<sup>1</sup> Из ове чињенице

<sup>1</sup> Исп. Ст. Новаковић, Српска граматика, Бгд. 1894, 73: „Радњи се... може показати и мера, кад се уз наставке, који су досад показани, додају други нарочити, који ће, прионувши уз корен, давати основи значење радње у малом (деминутивно). Тога ради се корену глаголскоме, испред обичнога наставка, додају понајвише ови наставци: *к, ак...*“

не би било исправно изводити закључке о времену постанка деминутивних образовања, тј. сматрати да су се глаголски корени још пре удруживања са тематским вокалима могли модификовати у својем значењу, у нашем случају деминуирати. Облик *којкаши* не сведочи о томе да је постојао коред *којк-* (*корџк-*) пре формирања и додавања основинског обележја *-а-*. Не може се тврдити да би деминутивни глаголи били облички друкчији када би хронологија у придавању обележја била обрнута, тј. да су прво настајали основни глаголски облици данашњег типа, а да се после вршило деминуирање. За основинска обележја (која су често носиоци видског значења, а понекад и других семантичких момента) обавезно је да стоје на крају, непосредно испред личних или других (инфинитивних, партиципских) наставака, чинећи с њима нераздвојну целину. Ми данас немамо доказа да је икада било друкчије. Елемент деминуције (исто тако и аугментације), ма када и ма у који глагол ушао, мора се ставити изван те целине, не крћећи је, дакле између корена и ње. Код именица, посматрано у историским перспективама, вероватно није сасвим аналоган случај: код њих се и данас може констатовати да је знак деминуције понекад био додаван иза осовинског обележја; напр.: *корабљьсь*, са наставком *-сь*, где прво *ь* можда припада основи; *вѣдѣса*, где је *ѣ* у *ѣса* такође пореклом основинско итд., што све даје материјала за каснију перинтеграцију. Код глагола је такву врсту перинтеграције немогућно претпоставити: ни *и* у глаголском суфиксу *-ик-* ни *а* у *-ак-*, а разумљиво ни вокали *е* и *у* у суфиксима *-ек-* и *-ук-* нису отргнути од глаголских основа, већ претстављају делове готових суфикса. О перинтеграцији би могло бити речи само утолико, што је можда неки суфиксни део издвојен из каквих глаголских корена ономатопејских глагола: у суфиксу *-ук-* из глагола типа *јаукнуши* (од „јау“), *и* у *-ик-* из *цикаши* (од „ци“) или сл. Али пошто суфикси *-ук-*, *-ик-* и др. постоје и код именица, ова је хипотеза мало вероватна.

Елемент *к* је најчешћи од свих елемената у српскохрватској глаголској деминуцији. Такав случај, као што знамо, није и код именица, код којих у суфиксима преовлађује *ц*. У немногобројним типовима деминутивних придева (са завршетком *-асѣ*) *к* налазимо редовно, и то *к* иза неизмењеног корена (*зеленкасѣ*, *руменкасѣ*), или иза палатализованог одн. уопште измењеног кореновог сугласника (*жућкасѣ*, *црњкасѣ*, *луцкасѣ* < *луд*); или, најзад, имамо поред *к* још неко суфиксно проширење (*жућкарасѣ*).

Код глагола имамо на првом месту велики број деминутивних образовања која се од недеминутивних граде помоћу уметка *к* између корена и тематског вокала: *бајкаши* (< *бајати*)<sup>1</sup>, *бајркаши*, *вѣркаши се*, *гајкаши се*, *гуркаши*, *дѣлкаши*, *дѣркаши*, *дошуркаши*<sup>2</sup>, *жврљкаши*, *забаљкаши*<sup>3</sup>, *звѣркаши*<sup>4</sup>, *звѣчкаши*<sup>5</sup>, *зѣйкаши*<sup>6</sup>, *изрескаши*<sup>7</sup>, *јѣйкаши*<sup>8</sup>, *кајкаши*, *кејкаши*, *клѣмкаши*<sup>9</sup>, *клѣйкаши*<sup>10</sup>, *кѣмишкаши*, *кѣйкаши*, *крѣскаши*, *кујкаши*, *лѣйкаши*<sup>11</sup>, *љујкаши*, *љуљкаши*, *мујкаши*, *ѡдлешкаши*, *ѡиујкаши*<sup>12</sup>, *пејкаши*<sup>13</sup>, *пејкаши*<sup>14</sup>, *пѣйкаши*, *сѣйкаши*, *сѣскаши*<sup>15</sup>, *шаласкаши се*<sup>16</sup>, *шѣйкаши*<sup>17</sup>, *шѣскаши*<sup>18</sup>, *шрчкаши*, *ударкаши*<sup>19</sup>, *ѡѣйкаши*, *ѡѣйкаши*<sup>20</sup>, *ѡѣшкаши*, *ѡѣйкаши*, *шѣшкаши*, *шѣйкаши* итд.

Пошто глас *к* увек припада следећем, отвореном слогу, није остало трага од полугласника који се налазио испред њега. Тај полугласник је морао бити *ѡ*, пошто би, према широко прихваћеној концепцији о трећој палатализацији, група *-ѡка-* давала *-ѡса-* (палатализовање не би било спречавано гласом *а* иза *к* нити каквим укрштањима, као код именица). Овај суфикс *-ѡк-* идентичан је са веома распрострањеним словенским именичким суфиксом *-ѡк-*, за који овде не треба ни наводити примере. Да је то одиста

<sup>1</sup> Нана ће ти бајкати мало, па ћеш оздравити (Ј. Борјановић, Збирка речи у грађи за Речник САН).

<sup>2</sup> Вук, Рј.: дем. од *дошурати* рј.

<sup>3</sup> Вук, Рј.; поред *забављати* у Рјечнику има *забаљати*.

<sup>4</sup> Испод ока зверка (Р. Кошутић, Гозба, Бгд. 1935, 20).

<sup>5</sup> Придржавајући наниз да не звечка (А. Крстић, Царигра. Гласник 1906, бр. 16).

<sup>6</sup> М. Стевановић, Граматика српскохрватског језика, Бгд. 1951, 283, међу примерима деминутивних глагола.

<sup>7</sup> Вук, Рј.

<sup>8</sup> Вук, Рј.: дем. од *јечати*. Код Волтиђија, Стулића и у савременом дубровачком (према РЈА) значи *муцаши*. Према образовању ово је деминутив од *јечати*.

<sup>9</sup> РЈА.

<sup>10</sup> [На шапи] је као клискала сува, збрчкана кожаца (В. Петровић, Изабр. приповетке, Бгд. 1948, 404).

<sup>11</sup> Вук, Рј.; Стулић.

<sup>12</sup> Вук, Рј.

<sup>13</sup> Вук, Рј.: деминутив од *пецаши* у значењу *боцкаши*.

<sup>14</sup> РЈА: Тако је *zavidljivo pjevati i dr(h)tati glasom* (Раднић, 1683 г.).

<sup>15</sup> Ристић—Кангрга, Немачко-српскохрватски речник, s. v. *lutschen*.

<sup>16</sup> На пољу таласкају се слогови зреле пшенице (Н. приповетке, ур. Б. Магарашевић, Згб. 1951, 31).

<sup>17</sup> Вук, Рј.: дем. од *шабаши*.

<sup>18</sup> Тескам а од моје сјекире низ просјек тихо одилази (Х. Кикић, Дјела I, Сарајево 1952, 177).

<sup>19</sup> Он штехером такт ударка (Ј. Ј. Змај, песма Билдунг, стих 9).

<sup>20</sup> Вук, Рј.

стари суфикс, заједнички глаголима и именицама, јасно нам је из већ споменуте чињенице да би неки суфикс с елементом *к* једва могао освајати земљиште српскохрватских дијалеката у каснијим епохама, када је тај елемент био истискиван из именичких деминутивних образовања. Сем тога и други словенски језици знају за образовања са *-к-*: словеначки (*gḷždkati*, *dřžkati*, *zibkati*, *sēdkati*, *stōrkati* — Плетершник; њих наводи Миклошић, поред неких других, мање сигурних); бугарски (*шѣшча*, *хрѣшчам* — према Герову; Микл.); чешки (*dudkati*, *zobkati* — Микл.; за први глагол нема потврде код Јунгмана); пољски (*glaskać* — (Линде и Микл.; у вези с кореном *glad-*); руски (диј. *здоровкаться* — Даљ и Микл.; *кѡмкать* и *скѡмкать* — Даљ: *скомить*) итд.

Поред обичног проширења корена са *к* (< *-ѣк-*) постоје и друкчија деминутивна образовања с тим сугласником. Као што је било споменуто у вези с придевима, може и код глагола доћи до промене сугласника испред *к* (не рачунајући једначење по звучности, пошто је оно механичка промена). Тако налазимо *бушкаши се* (< *бѣхашѣ*)<sup>1</sup>, *дѣшкаши се* (< *дѣхашѣ се* < *дигаши се*)<sup>2</sup>, *смѣшкаши се* (< *\*смехашѣ се*), *ћѡскаши* (< *ћѡхашѣ*)<sup>3</sup>. Прва три примера показују промену једнаку по резултату првој палатализацији, а четврти промену једнаку другој палатализацији. Што се прва три примера тиче, они или њихови прототипови можда су одиста настали додавањем суфикса *-ѣк-* у време прве палатализације, када је *-chѣк-* одн. *-gѣк-* дало *-šѣк-* одн. *-žѣк-*. Трећа палатализација се овде касније није извршила из фонетских разлога, да не би дошло до блискости фрикативних елемената. Фонетско објашњење за *с* у *ћѡскаши* теже је наћи. И једна и друга промена је иначе честа код деминутивних и њима сродних експресивних и ономатопејских образовања у разним врстама речи, и за то не треба тражити узрока у строго одређеним гласовним законима већ у једној општој, прасловенској тенденцији умекшавања при експресији.

Следећи тип чине глаголи са проширењем *к* и променом глаголске врсте. Има много примера прелажења из седме у шесту Белићеву врсту после деминуције: *буркаши*<sup>4</sup>, *вѣркаши*, *гѡворкаши*,

<sup>1</sup> РЈА.

<sup>2</sup> Само с једне стране дишка се брежуљче (Ј. Ј. Змај, Певанија, Н. Сад 1882, 455).

<sup>3</sup> Вук, Рј и РЈА дају значење *биши се* за оба глагола.

<sup>4</sup> Та је језерска дубанца вода извртала, избургјала, т. ј. бурећи или буркајући у тло земљу однијела (Др. Франић, Плитвичка језера, Згб. 1910, 83). Треба разликовати од *буркаши* (РЈА, *turbare*).

*дрѣшкати*, *жмѣркаши*, *жуборкати*, *крѣшкати*<sup>1</sup>, *лѣшкати*<sup>2</sup>, *лѣмкати*<sup>3</sup>, *лѣшкати*<sup>4</sup>, *љуѣкати*<sup>5</sup>, *љушкати*<sup>6</sup>, *мѣркаши*, *нушкати*, *њушкати*, *сјѣркаши се* (< *сијѣрити се*)<sup>7</sup>, *слѣнкати*, *шѣшкати се*<sup>8</sup>, *ћаркати*<sup>9</sup>, *црнкати се*<sup>10</sup> итд. Из прве врсте у шесту прешли су после деминуирања глаголи *грѣшкати*, *јѣшкати*.<sup>11</sup> Има и примера промене врсте (прелаза из седме у шесту) комбиноване с изменом сугласника испред *к*: *вѣшкати*<sup>12</sup>, *врѣшкати*<sup>13</sup>, *мушкати*. У сва три случаја извршено је јотовање кореновог сугласника *ш* (одн. *д* > *ш*), или — тачније речено — извршена је промена идентична са јотовањем, која није изазвана присуством гласа *ј* већ је настала као напред спомињани израз експресије. Не би било исправно тумачење да су глаголи типа *вѣшкати*, *мушкати* даљи, деминутивни ступањ развоја итератива *\*вошати*, *\*мушати* < *води-ати*, *муши-ати*. Јер шта би у том случају било *врѣшкати*, деминутив [од] *врѣшети* а не од *врѣшати*? Зашто не бисмо имали и *\*вошкати* (*\*вожкати* < *\*вожати* < *вози-ати*)? Итеративних образовања са таквим сугласничким изменама има, и њих у нашем језику прати и старо дуљење вокала (*-вашати*, *-важати*); али од таквих итератива нису позната деминутивна извођења.<sup>14</sup>

<sup>1</sup> Вук, Рј.

<sup>2</sup> Оне што обично, тек од жбуна до жбуна, леткају (В. Петровић, Препелица у руци, МС 1950, 124).

<sup>3</sup> Вук, Рј.

<sup>4</sup> Ту нађе једног старца гдје сједи и лошка ватру (Н. Прип., ур. Магарашевић 6).

<sup>5</sup> РЈА: код Стулића и у народним песмама хрватским.

<sup>6</sup> Дуго сам пекмез кухала, па опет мало љутка (Ј. Борјановић, Сарајево, Грађа САН).

<sup>7</sup> Сјеркају се струке о рамена (О. Утјешеновић-Острожински, Недјељко II изд., Беч 1882, 53). У свануће, истом се почело од истока сијерити (Ј. Билбија, Бос. Грахово, Грађа САН).

<sup>8</sup> М. Стевановић, о. с. 283: од *шешити се*. Код Вука у другом значењу, код Ристића—Кангрге има у значењу *шешити се*).

<sup>9</sup> Вук, Рј.: дем. од *ћарити*.

<sup>10</sup> Црнкају се по гори зеленој | Црне капе кроја бугарскога (О. Утјешеновић-Острожински, о. с. 52).

<sup>11</sup> Вук, Рј.

<sup>12</sup> Вук, Рј., али није означен као деминутиван.

<sup>13</sup> Вук, Рј.: као дем. од *вршјети*.

<sup>14</sup> Поводом деминутивних глагола од глаголских корена који се свршавају на дентал, исказао је своје мишљење А. Вајан, *La dépréverbation en slave: serbo-sloate rănjăti*, Билтен Института за румунску лингвистику 15, 59—61. Његова идеја да се дентал испред *к* избегава није исправна пошто имамо *јешкати*, *нушкати* и сл. В. ЈФ 18, 322—323.

Чињеница да се у наведеним случајевима догађа прелаз у шесту глаголску врсту, по својим морфолошким особеностима најтипичнију врсту за итеративе, даје и одговор на питање — зашто уопште настаје промена врсте. Из досадашњих примера, као и из онога што ће се даље изнети, види се да су прави деминутивни глаголи, саграђени путем суфиксације, по својем видском значењу најчешће итеративи или блиски итеративима, уколико нису касније перфектизовани уношењем основинског обележја *ну* (или префиксацијом). У деминутивности глагола нема ничег што обавезује на прелазак у итеративност; *певкаши* у значењу „тихо певати“ могло би бити исто толико неитеративно колико и *пешаши* (тј. „певати гласно“). Али између деминутивности и итеративности постоји веза о којој ће се у IV одељку говорити опширније. Значење тихог или било како „умањеног“ вршења радње повлачи за собом и значење повремености, тј. учесталости. Није учесталост оно што се жели исказати деминутивним глаголом, али се она јавља као пратилачко значење, и у том случају за њу се налази и формални израз. Јасно је да припадање шестој врсти, а такође и прелазак у њу, чиме се то припадање још и потенцира, боље испољава итеративност, уколико она постоји у глаголском значењу. Када, дакле, глагол помоћу суфиксације постаје деминутиван, онда и итеративност, створена напореда, тежи да добије свој облички израз. Ово није никакво безизузетачно правило. Али ми видимо велики број примера са суфиксалним изразом деминутивности и основинским вокалом *а* као изразом итеративности. Тематизовање са *а* је општеусвојени, још прасловенски израз итерације, и само се глаголи са завршетком *-аши* могу данас осећати као недвосмислени итеративи; стога је сасвим разумљиво превлачење деминуираних глагола у шесту глаголску врсту. Једино се у том смислу може говорити о „наставку“ или знаку *-ка-* за глаголску деминуцију.

Елемент *к* налазимо и испред тематског обележја *-ива-* (много ређе *-ава-*) у оним глаголима који су после префиксације таквим тематизовањем враћени у несвршени вид: *докаскíваши*, *дошуркíваши*<sup>1</sup>, *заваркíваши*<sup>2</sup>, *завиркíваши*, *задиркíваши*, *залујкíваши*, *зайишкíваши*, *извиркíваши*, *омицкíваши*<sup>3</sup>, *ослинкíваши се*<sup>4</sup>, *провиркíваши*,

<sup>1</sup> РЈА: Цио дан сам то и то му дотуркивао, а он дочекивао (Богдановић, Лика).

<sup>2</sup> Вук, Рј.: дем од *заваравашти*, према Броз—Ивековићу и од *заваривашти*.

<sup>3</sup> Вук, Рј.: дем. од *омицашти*.

<sup>4</sup> Вук, Рј.: *облизивашти се*. Према РЈА значење је управо деминутивно. Јамбрешић има *ослинивашти*.

*прокаскíвати*, *уишкíвати* итд. За извесне глаголе тог типа не може се утврдити да поред њих данас постоји одговарајући недеминутивни глагол (без елемента *к*). Поред неких од наведених, такви су још *замуцкíвати*, *засшáјкíвати*, *ослушкíвати*, *оћушкíвати*, *полешкíвати*, *прижељкíвати*, *прислушкíвати* итд. — У групу оваквих глагола Маретић (349) ставља и *жељковаши*, за који каже да је „изведен од *жељкаши*, који се не говори“.

Несвршени глаголи на *-ива-* одн. *-ава-* пре деминуирања, тј. без елемента *к*, показују данас, углавном, карактер обичне трајности а не итеративности, иако су сви глаголи са основом *-ива-* и *-ава-* пореклом итеративи. Уметањем *к* они постају с једне стране деминутиви, а с друге стране наново им се појачава итеративно значење, што опет доказује везу између те две категорије.

За овај тип деминутивних глагола (*докаскивати*) тешко је рећи да ли су они првобитно постајали деминуирањем трајног глагола (тематизованог помоћу *-ива-* одн. *-ава-*), тј. *докасиваши* > *докаскивати*, или је процес текао обрнутим правцем, тј. да је настајало имперфектизовање деминутивног глагола: *докаскаши* > *докаскивати*. Пошто, с једне стране, у многим случајевима недостају глаголи типа *докасиваши* (напр. *\*засшáјиваши* према *засшáјкивати*), а, с друге стране, недостају и многи глаголи типа *докаскаши* (напр. *\*засшáјкаши*), о сукцесији се не може говорити са сигурношћу. Глаголи типа *\*засшáјиваши* могли су постојати и касније нестати у суседству сродних по значењу одговарајућих деминутивних глагола (у типу *\*засшáјиваши* често је извесна деминутивност већ била постигнута префиксом, напр. *провиривати*, што их је чинило још синонимичнијима с типом *провиркивати* и утицала на њихово истискивање из језика). Нешто је теже замислити постојање а затим нестајање некада распрострањене категорије типа *\*засшáјкаши* или *\*уишкаши*, од које би постајало *засшáјкивати*, *уишкивати*; јер глаголи перфектизовани префиксом (*уишаши*, *покуцаши*, *провириши*), уколико треба да се деминуирају, услед своје перфективне природе најчешће се деминуирају проширењем са ну (*покуцнуши*) а не са *к*. Глаголи типа *\*засшáјкаши*, *\*уишкаши* могли би постајати и друкчије — префиксирањем претходно деминуираног трајног глагола (*ишкаши* > *\*уишкаши* као *куцкаши* > *покуцакши*); међутим таква је могућност, изгледа, наступала ретко, с обзиром на семантику већине префикса. — Из свега тога излази да је лакше замислити процес *докасиваши* > *докаскивати*, *уишиваши* > *уишкивати* него *докаскаши* > *докаскивати*, *\*уишкаши* > *уишкивати*.

Треба споменути још и то да је глас *к* стекао толику распрострањеност као знак глаголске деминуције, да се њиме каткад замењује и крајњи коренов сугласник, чиме се сам корен крњи. Пример *јавкаши (се)*<sup>1</sup> < *јављаши (се)* није сасвим сигуран, јер је тај деминутивни глагол могао постати проширењем корена *јав-*. У глаголу *шрејкаши* < *шрејшаши* може бити опет проширење корена *шрей-* који се, међутим, као такав у српскохрватском не јавља, већ претставља само општи део у коренима *шрејш-*, *шрејеш-*, *шрејер-*. Глагол *сикити*<sup>2</sup> је пример крњења корена, замене другог кореновог *с* са *к*, уз промену глаголске врсте, овог пута уз прелаз из пете врсте у седму, о чему такође даље (VI одељак). — Аналогија овој појави замењивања кореновог сугласника сугласником *к* може се наћи код именичких деминутива и хипокористика. Тако се у српскохрв. од *Михаило* гради *Мика*, од *Радомир*, *Радован*, *Раде* или сл. — *Рака*; у белорус. од *зерно* деминутив је *зёрко* (А. Белић, о. с., Arch 23, 163) итд.

Елемент *к* јавља се као средство за глаголску деминуцију, сем у заједници са *џ*, још и у склоповима *-ак-*, *-ек-*, *-ик-* и *-ук-*. Ниједан од ових склопова није данас распрострањен код српскохрватских деминутивних именица, али су сви они, осим *-ек-*, добро познати другим словенским језицима као именичка деминутивна обележја. Тако се *-ак-* (*-'ак-*) јавља као знак деминуције у белоруском, *-ук-* (*-'ук-*) у источнословенским језицима уопште, док је *-ик-* широко распрострањено деминутивно обележје свих словенских језика, па делимично и јужнословенских (у словеначком *-ik* и *-ika* се јављају као деминутивни суфикси). Гласовни склоп *-ок-* не појављује се ни као именички ни као глаголски суфикс.

Деминутивни глаголи са суфиксом *-ак-* јесу: *бац̀акаши (се)*, *бежа̀акаши*, *боља̀акаши*<sup>3</sup>, *вара̀акаши (се)*<sup>4</sup>, *вођа̀акаши*<sup>5</sup>, *воза̀акаши (се)*, *куца̀акаши*<sup>6</sup>, *моља̀акаши*, *џара̀акаши*<sup>7</sup>, *џраћа̀акаши се*<sup>8</sup>, *сеља̀акаши (се)*,

<sup>1</sup> Вук, Рј.

<sup>2</sup> Ристић—Кангрга. Вероватно из деџег језика.

<sup>3</sup> Нога гди гди бољака (К. Пејчић, Викентиј Присниц, Н. Сад 1839, 166).

<sup>4</sup> Ето нам шуме за леђима, косовица у њој суди, па ... варакаћемо се, бранити се (Б. Топић, Прџлом, Бгд. 1952, 349).

<sup>5</sup> Наводи Миклошић у паралелном речнику словенских језика, s. v. *поваживаць* (< *водити*).

<sup>6</sup> Куцака сат негде у углу (М. Марковић, Преглед 1928, 49—50, стр. 27).

<sup>7</sup> РЈА: мало, слабо парати, управо дем. према *џараши*.

<sup>8</sup> РЈА: исто што *џраћаши се*, али у дем. смислу.



*урлѣкаши*<sup>1</sup> итд. Као што се види, и у оваква образовања улазе глаголи који приликом деминуције мењају глаголску врсту, што не морамо више истицати засебно. Промену сугласника коју запажамо у *водиши* > *вођакаши*, *молиши* > *мољакаши*, *селиши* > *сељакаши* не треба тумачити на тај начин што би се претпоставило уношење целог *води-*, *моли-*, *сели-* (са темом *и*) у деминутивни глагол (*моли-ак-аши* > *мољ-ак-аши* > *мол'-ак-аши*). Говорили смо већ да деминутивни суфикс не стоји у глаголима иза тематског вокала; и овде је, очигледно, једина глаголска тема друго *а*. Промењени сугласник је резултат навике да у деминуцији долази до умекшавања сугласника (као у *бољакаши* и као у *врћкаши*, *мућкаши*), а такође и аналогije према случајевима где испред *а* сугласник по правилу трпи јотовање — у итеративима типа *умољаваши*, *пресељаваши*, а затим и у неким имперфектима код којих, као што је познато, такође има каткада аналошког јотовања испред гласа *а*.

Глаголи са деминутивним суфиксом *-ак-* имају једну заједничку значењску компоненту — специјалан став говорника према радњи коју он претставља као немарно, неспретно вршену, или као радњу која заслужује извештан презир. Таква семантичка нијанса вероватно претставља траг прасловенских прилика код деминутивних глагола: малобројни руски глаголи тог типа (данас већином без одговарајућег основног глагола) указују на присуство исте нијансе: *балѣкатъ*, диј. *варѣкатъ* (има и диј. *врѣкатъ* у истом значењу, према *вратъ*), *жугѣкатъ*, *путљѣкатъ* (Микл. и Даљ).

Од образовања са суфиксом *-ек-*, која су врло ретка, споменућемо *брљѣкаши*<sup>2</sup>, *шѣрбѣкаши*<sup>3</sup> (без одговарајућег основног глагола). У глаголу *шѣрмѣкнуши се* *-ек-* је додато на корен *шѣрм-* али значење није деминутивно. Суфикс *-ек-* нема ни своје одређено значење ни иоле раширенију примену; он се може додати, ради појачања експресије, на неки глаголски или други корен. Поред тога треба напоменути да је у питању можда рефлекс старог *-ѣк-* у којем се — из било ког разлога — није извршила трећа палатализација. Оно што се зна о *-ѣк-* као именичком суфиксу (претвореном у *-ѣс-* осим у неким дијалектима), допушта претпоставку о првобитној деминутивности тог суфикса.

<sup>1</sup> Ристић—Кангрга.

<sup>2</sup> Ристић—Кангрга.

<sup>3</sup> Вук, Рј.

Суфикс *-ик-* налазимо у *бури́каши*<sup>1</sup>, *вози́каши* (*се*), *дихикаши*<sup>2</sup>, *и́ласикаши*<sup>3</sup>, *урли́каши*, *цури́каши*. За *урликаши* би се могло помислити да је деноминатив од *урлик* (као што, у истом смислу, није извештан постанак глагола типа *грохоташаши*, *цврку́таши*, затим *звиздѹкашиц*, *фију́каши* и још неких). — Исти суфикс налази се у рус. *пи́ликатъ*, у буг. *брѣни́кам* = *брѣкам* (Геров) и сл.

Нешто је многобројнија група глагола са суфиксом *-ук-*, али се код њих данас примећује застаревање, поред тога што су неки од њих творевина старог лексикографа Стулића. Такви су глаголи: *бајукаши*<sup>4</sup>, *бацукнуши*<sup>5</sup>, *блејѹкаши*<sup>6</sup>, *брчѹкнуши*<sup>7</sup>, *вијукаши*<sup>8</sup>, *возѹкаши*<sup>9</sup>, *гламазѹкаши*<sup>10</sup>, *говорѹкаши*<sup>11</sup>, *грохотѹкаши*<sup>12</sup>, *гурѹкаши*<sup>13</sup>, *дељѹкаши*<sup>14</sup>, *жвашѹкаши*, *звиздѹкаши*, *кашљѹкаши*<sup>15</sup>, *крадѹкаши*<sup>16</sup>, *куцѹкаши*, *лешѹкаши*<sup>17</sup>, *љуљукаши*<sup>18</sup>, *мирукаши*<sup>19</sup>, *пѣвѹкаши*<sup>20</sup>, *пѹху-*

<sup>1</sup> Вода бурика из пукла суда (Л. Грђић-Бјелокосић, Речи из Босне и Херцеговине, Грађа САН).

<sup>2</sup> Дихикали, пухукали, гледали... (уста, нос, очи у загонечи; Бос. Вила 1893, 278).

<sup>3</sup> РЈА; *и́ласаши* = *и́ламшеши* код Белостенца и Стулића.

<sup>4</sup> И првог дана почела је да им бајука обичну медвеђу песму (Забавник, Крф 1917/18, 13, стр. 12); у овом примеру може бити дем. од *бајашаши*. У примеру: Ништа луђе него бајукати оно чему се не спава (прев. И. Секулић, Књижевност јуни-јули 1946, 174) — имамо русизам. Српскохрв. *бајашаши* (*и́ајашаши*) значи само *сјаваши*.

<sup>5</sup> Пољуби јој њедра, па се опет бацукни (Б. Будисављевић, С личне груде, МХ 1913, 41).

<sup>6</sup> РЈА: код Стулића дем. од *блејашаши* (Ђ. Николајевић, Речи из Далмације и Херцеговине, Грађа САН).

<sup>7</sup> Фра Илије на вечери није, | Он је заран нешто брчкнуо | И залио неколико пута (Хрв. н. пјесме од. 1 књ. 1, изд. МХ, 122); значење је *чалабрцнуши*, *брцнуши*. *Брчнуши* у том значењу није забележено, али *бркнуши* јесте, а *бркаши* и *брчкаши* се мешају.

<sup>8</sup> Heulen (J. J. Змај, Грађа САН).

<sup>9</sup> Миклошић, Паралелни речник s. v. *поваживаѹ* (< *возитѹ*).

<sup>10</sup> РЈА: дем. од *гламазашаши*, код Стулића.

<sup>11</sup> РЈА: Делабела, Волтићи, Стулић.

<sup>12</sup> РЈА: код Стулића. „Управ је дем.“; често грохотати.

<sup>13</sup> А код њега Тале седијаше, | У десно га раме гурѹкаше (Вук, Н. пјесме VI, изд 1899, 333).

<sup>14</sup> РЈА: према Стулићу *leviter laborare... leviter caelare*.

<sup>15</sup> РЈА: в. кашљѹцати; у наше вријеме.

<sup>16</sup> РЈА: код Стулића.

<sup>17</sup> РЈА: код Стулића.

<sup>18</sup> РЈА: код Стулића.

<sup>19</sup> РЈА: дем. према *мироваши*, тј. помало мировати. Само код Стулића, непоуздано.

<sup>20</sup> РЈА: код Стулића, а и данас у Лици.

каши<sup>1</sup>, росукаши, чајукаши<sup>2</sup>, чејукаши<sup>3</sup>, чијукаши<sup>4</sup>, шешукаши<sup>5</sup>. Са изменом *-шш-* > *-шч-* : *пишчукаши*<sup>6</sup>. (Тренутни глаголи наведени су у недостатку примера за трајне). Код неких глагола на *-укаши* не можемо одредити да ли су деминутивни или деноминативни према именицама на *-ук* (*звиздукаши*). Неки други глаголи постају или деноминативно или од ономаатопејских и сличних корена: *пијукаши*, *фијукаши*, *цијукаши*.

Глаголски суфикс *-ук-* (*-'ук-*) јавља се и у ђруском језику, напр. *мазјукать*. За глагол *бајукать* тешко је рећи да ли садржи суфикс *-ук-*, пошто се у њему налази реч *баю* (јавља се, додуше, и као *бай*). Према њему или каквом сличном глаголу могу постајати и други глаголи експресивног карактера са истим суфиксом, у дечјем и у фамилијарном језику.

О елементу *к* треба још додати да се он често појачава другим деминутивним суфиксима који се стављају испред или иза њега, а које ћемо наводити у даљим излагањима. Појава суфикса *-цк-*, *-уцк-*, *-чк-*, *-кар-*, *-рк-*, *-шк-*, *-ушк-* говори о томе да се само *к* престаје осећати као довољан знак деминутивности (мада је он начелно увек то), те да се мора појачавати. Разуме се да би се могло рећи и обрнуто — да су се ти други суфикси појачавали додавањем суфикса *к*. Формално посматрано то би у већини случајева тако и било: од *пѐвуцаши* касније би постајало *пѐвуцкаши*, као што је, можда, напр. од некадашњег \**човечуљ* постајало *човечуљак*, а у руском од некадашњег \**рученя* – *рученька* итд. Ако су каснијим срашћивањима и добиване недељиве целине, као *-уљак* или *-енька*, сукцесије у грађењу је некад морало бити, и природно је претпоставити да се у њој ишло према крају речи, тј. путем *-уљ* > *-уљак*, *-еня* > *-енька*, *пѐвуцаши* > *пѐвуцкаши*. Али с обзиром на то да је *к* најраспрострањеније, а према томе и најстарије средство деминуције, као и на то да глаголски суфикси *-ц-*, *-уц-*, *-уш-* (нарочито суфикси с елементом *ц*) претстављају иновацију у српскохрватском језику, јасно је да је тип *пѐвуцаши* настао у време када је већ постојало *пѐвкаши* или *пѐвукаши*. Према томе и *пѐвуцкаши* мора бити новије — и оно, заједно са *пѐвуцаши*, претставља поја-

<sup>1</sup> В. пример у напмени 2 на стр. 61.

<sup>2</sup> РЈА: код Стулића, непоуздано.

<sup>3</sup> Вук, Рј.: као дем. од *чејашш*.

<sup>4</sup> РЈА: код Стулића, непоуздано.

<sup>5</sup> Иш, пауне, шаропере, | Не шетукај, не бабукај (Ј. Миодраговић, Народна педагогија у Срба, Бгд. 1914, 105).

<sup>6</sup> РЈА: пиштати, звиздати. У Далмацији.

чање за ослабљено *певкаши*. У образовањима типа *пискарашти*, *пицкешашти* налазимо и формални одраз накнадног појачавања суфикса *-к-*.

Помоћу елемента *к* граде се и многобројни глаголи експресивног и ономатопејског карактера. У њима се понекад користе глаголски и други корени, који живе и у другим речима, а понекад само узвици или гласовни склопови који ван оваквих глагола не значе ништа. Захваљујући завршецима *-каши*, *-акаши*, *-икаши*, *-укаши* такви глаголи често изгледају и облички и семантички као деминутивни. То су напр. глаголи *ћушкашти* (*шушкашти*), *ућушкивашти* који носе у себи извесну деминутивну нијансу иако немају поред себе никаквих одговарајућих по значењу недеминутивних глагола; *цђњкаши се* (с палатализованим сугласником испред *к*) који такође није деминутиван ни према једном глаголу, али ипак показује карактер „мале вредности“ означене радње. Слично томе налазимо *дрњкаши* (*дрњкаши*; можда има везе са *дрмаши*, *дираши*?), *жџвкашти*<sup>1</sup>, *шушкашти*, *цђпкашти*, *швђћкаши*, *шушкашти* итд.; *блесакашти се*<sup>2</sup> у вези са *блџскаши се*; *блесикашти*<sup>3</sup>, *бурликашти*, *циликашти*; *пијукашти*, *фићукашти* итд. О старини таквих образовања сведочи општесловенски карактер неких од њих (*ричкаши*, *гучкаши*).

О глаголима са деминутивним елементом *к* у различитим склоповима треба рећи још и то да понеки од њих може имати промену и по петој врсти (тј. као *плакаши*, *плачем*). Таква је појава међу њима ретка, пошто се карактер итеративности, који је својствен деминутивима, боље одражава у презентским наставцима са вокалом *а*.

На другом месту по многобројности налазе се деминутивни глаголи с елементом *ц*. Као што је већ било споменуто, и глаголска деминуција придружила се општем смеру српскохрватске деминуције те је развила и нове творевине са сугласником *ц*. Ову тенденцију налазимо изражену и код придева, у једној специјалној категорији: *здрав-здравциш*, *нов-новцаш*. Други словенски језици (изузев словеначког) не знају за проширење са *ц* у глаголима. Миклошић наводи само један пољски глагол *skalicać* (475), којег нема код Линдеа.

Док именице и придеви познају суфикс *-џс-*, а сем тога именице имају и веома распрострањен суфикс *-ис-* (поглавито у

<sup>1</sup> Вук, Рј.

<sup>2</sup> Сваки [војник] посебице блесака се са својом спремом кроз зелено грање (Наоружани народ, прев. Љ. Балтић, Бгд. 1904, 209).

<sup>3</sup> РЈА, из старих речника.

ж. роду, у облику *-ица*), глаголи, осим ове две варијанте, имају и трећу, и то веома честу и данас живу — на *-уц-*. Суфикс *-уц-* је свакако постао по аналогiji са архаичнијим *-ук-*, јер се друкчије постанак гласа *ц*, због недостатка фонетских услова, у овој групи не може претпоставити.

Тип деминутивних глагола са *ц* разликује се од типа глагола са *к* по томе што се додавање тог гласа на неокрњен корен догађа веома ретко. Можемо навести глагол *бунцаџи* који је пореклом од истог корена од којег је и *бунџи* (*се*). Однос између та два глагола као деминутивног и недеминутивног данас не постоји. Нађен је и глагол *љубџаџи*<sup>1</sup> < *љубџи*, који је непоуздан. Уопште, таква образовања нису у духу језика и она нису успела да потисну образовања са *к* од истих глагола. У словеначком она постоје (напр. *skâkcati*).

Далеко чешћу појаву претставља замена гласом *ц* последњег кореновог сугласника — махом задњенепчаног или зубног. Код примера замене зубног сугласника сугласником *ц* мора се имати у виду да историски посматрано ово уопште не мора бити замена него старо додавање *ц* иза *ш* одн. *л* > *ш*, после којег су се *ш* и *ц* стопили. Без промене глаголске врсте налазимо овакву деминуцију у глаголима: *брџаџи*<sup>2</sup>, *вијучнуџи*<sup>3</sup>, *гљџаџи*<sup>4</sup>, *гљџаџи*, *гџаџи*, *кџаџи*<sup>5</sup>, *кљџаџи*, *лџнуџи*<sup>6</sup>, *пљџаџи*, *шмрџаџи*, *шмуџнуџи*<sup>7</sup> итд. (Тренутни глаголи наведени су у недостатку потврда за трајне). Са преласком у шесту глаголску врсту из других: *баџаџи*<sup>8</sup>, *боџаџи*<sup>8</sup>, *врџаџи се* (< *врџеџи се*), *гаџаџи* (< *гџиџи*), *гњџаџи* (< *гњеш-*), *грџаџи*<sup>9</sup> итд. — Појаву сличну овој налазимо и код именица где се у деминутивима и хипокористичима

<sup>1</sup> РЈА: код Стулића.

<sup>2</sup> РЈА: дем. од *бркаџи*.

<sup>3</sup> Вук, Рј.: дем. од *вијукнуџи*. Вук ... ће ти рећи: „Е, та ја ћу само мало у под вијучнути“ (Бос. вила 1890, 140).

<sup>4</sup> Гљаци и мацати (Вл. Ардалић, Буковица, Зборник ЈА 5, 8).

<sup>5</sup> Каца крвца низ добра путаља, | Салива се коњу низ копите (М. Шуњић, Н. јуначке пјесме, Сарајево 1925, 71).

<sup>6</sup> РЈА: дем. од *лазнуџи*. Ристић—Кангрга: в. *лизнуџи*.

<sup>7</sup> Ја да ћу шмуцнути мимо њ, а он се смијучу (Б. Будисављевић, С личке груде 142).

<sup>8</sup> Оба од *босџи*, тј. од *бод-* (Вук, Рј.). Коренов вокал у *баџаџи* узет је из *бадаџи*; не може се са сигурношћу тврдити да је *баџаџи* дем. од *бадаџи*.

<sup>9</sup> РЈА: дем. од *греџиџи*. Само код Рељковића, али *греџнуџи* има и из новијих извора. Посијече ли се? Нијесам не, него се само мало греџну(х) (Богдановић, Лика).

јавља *ц* као замена кореновог сугласника или једног дела корена уопште: *Наца* (< *Нада*, *Надежда*), *Пеца* (< *Пера*, *Петар*) и сл.

Глаголски суфикс *-иц-* нађен је у глаголу (*за*)*п̄рњати се* > (*за*)*п̄рњцаџи се*<sup>1</sup>. Деминутивна функција тог глаголског суфикса није жива, као што је данас, уосталом, случај и са деминутивним *-иц* (за мушки род) у српскохрватском језику.

Проширење основног глагола са *иц*, и даље још са *к*, претставља данас једно од најживљих средстава глаголске деминуције. Наводимо овде како оне глаголе који остају у истој, тј. шестој врсти после деминуције, тако и оне који прелазе у шесту врсту: *геђуцаџи*, *гребуцаџи*, *дрљуцаџи*<sup>2</sup>, *живуцаџи*, *кашљуцаџи*, *крађуцаџи*, *лавуцаџи*<sup>3</sup>, *лагуцаџи*<sup>4</sup>, *мируцаџи*, *обзируцаџи се*<sup>5</sup>, *п̄вучаџи*, *п̄ијучаџи* (*п̄ијучаџи*), *свешљуцаџи*, *седуцнуџи*<sup>6</sup>, *смејучаџи се* итд. Према именици *магла*, а у наслону на *маглиџи* (*одмаглиџи*), направљен је глагол *магљуцаџи*<sup>7</sup>. Чест је у употреби и глагол *палуцаџи*<sup>8</sup>, који претставља варијанту према *палацаџи*, без одговарајућег основног глагола. — И словеначки језик зна за ово проширење, напр. у глаголу *skakúcati*.

За глаголе са суфиксним елементом *ц* карактеристично је да се паралелно јављају и са суфиксном групом *џк*. Скоро сви споменути глаголи могли би се завршавати и на *-џкаџи* (*гдџкаџи*, *гџуцаџи*, *кљуџкаџи*, *п̄љуџкаџи*; *баџкаџи*, *бдџкаџи*, *врџкаџи се*, *гдџкаџи*, *гњџкаџи*, *грџкаџи*; *геђуџкаџи*, *гребуџкаџи*, *живуџкаџи*, *кашљуџкаџи*, *крађуџкаџи*, *мируџкаџи*, *п̄вучуџкаџи*, *п̄ијучуџкаџи*, *смејуџкаџи се* итд.). И више од тога. Неки глаголи који се ређе или уопште никако не јављају (и можда се нису ни јављали) само с елементом *ц*, појављују се са *џк* у сасвим обичној употреби — ма какав био положај тога *џк*: додавање у оквиру групе *иџк* или замена кореновог сугласника том групом; напр. *брљуџкаџи*, *гдџкаџи* (*се*),

<sup>1</sup> Вук, Рј.: оба са значењем *бацаџи се* (о мазги). Постоји именица *п̄рњиц* = *бацакање*.

<sup>2</sup> РЈА: код Стулића, непоуздано.

<sup>3</sup> Без одговарајућег недеминутивног глагола, али вероватно према *лајаџи* (корен *лав-* у *лавес*). У потоку бијела куца лавуца (пракљача) („Караџић“ год. 1900, 156).

<sup>4</sup> Као што се види, он је лагуцао малко (М. Ракић, Превод „Јадника“ IV, Бгд. 1904, 132).

<sup>5</sup> Ал' се муза обзируца, изговара, тражи (Ј. Ј. Змај, Куза, стих 3).

<sup>6</sup> Јесте ли волели да мало седуцнете увече, онако до сабаха (Република, Бгд. 30. XII. 1952, 374).

<sup>7</sup> Магљуца, студи и прокапљује (Р. Кошутин, Земља бола, Бгд. 1929, 87).

<sup>8</sup> Палуцају шарани кратким гујавичастим брчићима (Х. Кикић, Дјела 345).

грѣцкаѣи, дремѣцкаѣи, дрмѣцкаѣи, жмируѣцкаѣи, кѣцкаѣи, клѣцкаѣи, лѣтѣцкаѣи, лизѣцкаѣи, мигѣцкаѣи (мигѣцкаѣи)<sup>1</sup>, ѡлѣцкаѣи, прѣ-  
дуцкаѣи<sup>2</sup>, резѣцкаѣи, сѣцкаѣи (сѣцѣи данас са друкчијим значењем),  
сѣнеѣцкаѣи<sup>3</sup>, сѣрѣцкаѣи, шѣиѣцкаѣи итд. То показује да сложени  
суфикс -цк-, а нарочито, као што се из многобројности примера  
може видети, суфикс -уцк-, претставља данас распрострањеније  
средство деминуирања него само -ц- (или -уц-), поред тога што  
је сада живље и од -к-.

Понекад се може осетити мала семантичка разлика између  
истих глагола проширених суфиксима -ц- и -цк-. Глаголи који  
имају -цк- каткад показују већу деминутивност у поређењу са  
глаголима који имају -ц-, што је и природно због двоструког  
знака деминуције. У глаголима са ц деминутивност је некад само  
у томе што је радња претстављена као неважна и повремена, не  
много честа. Такве нијансе можемо запазити у гѣцѣи, кашлѣуцѣи,  
ѡвѣуцѣи, ѡијѣуцѣи и др. Одговарајући глаголи са -цк- (гѣцкаѣи,  
кашлѣуцкаѣи, ѡвѣуцкаѣи, ѡијѣуцкаѣи) претстављају управо демину-  
тиве од таквих значења. Код глагола гѣцѣи, свѣтлѣуцѣи се демин-  
утивност према основном значењу данас уопште није њихова  
главна семантичка црта. Гѣцѣи се удаљило од гѣзиѣи и значи  
гавити на специјалан начин, по специјалном тлу. Свѣтлѣуцѣи се је  
светлети бледом, далеком, можда и треперовом светлошћу, и  
само је у том смислу деминутив од свѣтлѣи; ма како нека свећа  
била мала, ако она гори јасно и близу, за њу се неће казати да  
се светлуца. А гѣцкаѣи и свѣтлѣуцкаѣи се су деминутивна образо-  
вања од ових глагола.

И са суфиксом -ц- одн. -цк-, као и са -к-, граде се глаголи од  
неких гласовних склопова који се не садрже у другим, недемин-  
утивним глаголима. Када су у питању завршеци -цѣи одн. -цкаѣи,  
у корену се често налазе ономаѡејске речи које се и саме свр-  
шавају на ц, тако да ц у тим глаголима уствари није истог поре-  
кла као ц деминутивно, само што се глагол, захваљујући фор-  
малноме склопу, осећа као деминутив. Такви су глаголи зврѣцкаѣи,  
крѣцкаѣи, шрѣцкаѣи<sup>4</sup> и сл. Без ближих етимолошких веза са дру-

<sup>1</sup> Жито јој се око смеје, | Па мѣгуцка испод жбунка (Р. Кошутѣи, Иде  
млади мај!... Бгд. 1932, 10).

<sup>2</sup> Дијалекатски пример: Сипѣ-ми, мѣже, кашу на-раѡо, пѣ-чу-ја и-прѣдѣц-  
кам и-да-лизѣцкам (М. Станојевић, Сев. тимочки дијалекат, СД36 2,432).

<sup>3</sup> Кад с брда ветар мало наиђе, | Зашкрипи зграда, јѣчи, стењуцка (Р. Ко-  
шутѣи, Земља бола 24); с обзиром на дактилске завршетке стихова за песника  
је то, можда, глагол сѣнеѣцкаѣи, сѣнеѣуцкаѣи.

<sup>4</sup> Од корена *trqs*. О том глаголу и сличним речима писао је А. Белић у  
приказу Маретићеве Граматике I, ЛМС 200, IV, 184 и д.

гим речима су глаголи *жа̀ца̀ши* (*се*) — са кореном који је у *жалац*, *жаока*, *за̀тим* *звџа̀ши*, *зџа̀ши* итд. Ради веће изражајности уметнуто је *ц* у глагол *офр̀ка̀вати се*<sup>1</sup>; *офр̀цѝвати се*<sup>2</sup>.

Елементи *к* и *ц* придају глаголским речима по правилу увек извесно деминутивно значење, били ти елементи сами или у комбинацијама с вокалима или у међусобној комбинацији. Постоје и други сугласници који могу деминуирати глаголско значење: такви су *р*, *ш*, *х* одн. *ш*, *л* одн. *љ*. Али се они јављају у малобројнијим суфиксима, и притом је број глагола у којима такви суфикси стоје ограничен; са неким вокалима они граде и обичне експресивне, пејоративне или какве друге суфиксе. То указује на дуже задржавање структуралног, празног карактера ових суфикса, у поређењу са суфиксима који садрже *к* и *ц*. За гласове *ш*, *х* > *ш* и *л/љ* знамо да су у словенској заједници могли служити као именички деминутивни елементи, док је сугласник *р*, у споју са *а* и *у*, постао доста изразито аугментативно и пејоративно обележје у српскохрватском језику, а служи за речи са значењем презира и потсмеха и у пољском и у источнословенским језицима. Међутим развитак значења код истог суфикса у деминутивном и аугментативном правцу није тешко разумети; в. о томе А. Белић, о. с., *Arch. f. sl. Ph.* 23, 145 и д.

Гласовни склоп *-ар-* служи за модификацију глаголског значења, и то не за праву деминутивну, већ за означавање семантичког прелива немарности, безначајности радње, нетипичног вршења њеног. Отсуство деминутивног значења огледа се и у томе што глаголи са *-ар-* (као и други с елементом *р*) не теже сви да се мењају по најтипичнијој итеративској, а према томе и најтипичнијој деминутивској, шестој глаголској врсти, већ их има доста са променом по седмој. Такви су глаголи: *бунџа̀рати* (< *бунџа̀ши*)<sup>3</sup>, *жива̀рати*<sup>4</sup>, *клатџа̀рати* (*се*), *ландџа̀рати*<sup>5</sup>, *лудџа̀рати*<sup>6</sup>, *цуџа̀рати*<sup>7</sup>, *шрџа̀рати* (< *шрџѝши*)<sup>8</sup>, *црџа̀рати*<sup>9</sup>, *шчеџа̀рати*<sup>10</sup> итд. Глагол

<sup>1</sup> РЈА: врзати се око кога, удварати се.

<sup>2</sup> Брица (као кочи се на титулу и офрцива се око девојака) (И. Округлић, Сапурица и шубара II, Н. Сад 1870,67).

<sup>3</sup> РЈА.

<sup>4</sup> Вук, Рј.: vivere misere, као и *живоџа̀рати* и *живуџа̀ши*.

<sup>5</sup> РЈА: исто што и *ланда̀ши*.

<sup>6</sup> Вук, Рј.: у I изд. vide *лудџа̀ши*, у II као дем. од *лудџа̀ши*.

<sup>7</sup> Вук, Рј.

<sup>8</sup> Брабец, Храсте, Живковић, Граматика хрв. или срп. језика, Згб. 1952, 159: трговати по мало.

<sup>9</sup> Вук, Рј.: lineeas ducio, пошто нема *црџа̀ши*. РЈА: као дем. према *црџа̀ши*.

<sup>10</sup> Марет. 342: *шчеџа̀рати* исто што и *шчеџа̀ши*.



*живошáриши*<sup>1</sup>, данас чешћи од *живáриши*, направљен је од корена *живош-* а не *жив-*, као одговарајући недеминутивни *живеши*. У књизи „Историја српскохрватског језика“ књ. II св. 2: Речи са конјугацијом, 75—76, проф. Белић сматра да су глаголи на *-ара-* уствари пејоративни (*живáриши*, *живошáриши*, *клайáриши*, *шржáриши*, *шчѣпариши*), што стоји у вези с пејоративношћу именичког *-ара-*; а да је деминутивно само *-к+ара-* (*сеткáриши*, *шрчкáриши*). Према мишљењу проф. М. Стевановића и једни и други глаголи су пејоративни (Грамматика српскохрватског језика 283).

Код овог суфикса, као и код једног од следећих, *-еш-*, и ретког *-ол-*, налазимо удруживање с елементом *к* на тај начин што се *к* ставља испред другог суфикса а не иза њега, дакле *-кариши*, *-кешаши*, *-колиши* — а не *-аркаши*, *-ешкаши*, *-олкаши*. С обзиром на изразиту деминутивност сваког образовања на *-каши*, ову сукцесију треба тумачити као избегавање да глагол буде типично деминутиван, а таква семантичка намера огледа се већ и у самом избору суфикса *-ар-* (одн. *-еш-* или *-ол-*). Према томе, стварањем *лешкáриши* од *лѣшкаши*, с једне стране, задржава се нешто од деминутивности која се осећа у *лѣшкаши*, али се, с друге стране, помоћу два обличка момента — помоћу потискивања гласа *к* с краја према средини и увођења суфикса *-ар-* — постиже друго значење, значење „безначајности“ радње. Такви су глаголи *живкариши*<sup>2</sup>, *лешкáриши* / *лешкáриши*<sup>3</sup>, *лешкáриши* / *лешкáриши*, *лујкáриши*, *пискáриши*, *пуцкáриши*, *сеткáриши*, *шрчкáриши* / *шрчкáриши* итд. Глагол *чейукарши*<sup>4</sup> направљен је од деминутивне варијанте *чейукаши* а не *чѣкаши*. Глагол *жевкáриши*<sup>5</sup> је од *жѣвкаши*, према којему нема друкчијег глагола, без *к*. *Бушкáриши*<sup>6</sup> је деминутив од *бушиши* > *бушкаши* али није у вези и са *бушкаши* < *буха*. *Бичкáриши* је створено помоћу суфикса *-кар-* према именици *бѣч*, без посредства одговарајућег глагола. *Зевкáриши*<sup>7</sup> је образовање од *зѣваши*, данас са преносним значењем. *Пушкáриши* (*се*) је направ-

<sup>1</sup> Брабец, Храсте, Живковић (159): „Живјети непотпуним животом; онда: биједно“.

<sup>2</sup> Само ако имаш ијоле изгледа, да можеш' бар известно живкарити, до болѣг живота (М. Јакшић, у књ. М. Костића, Преписка Ђ. Јакшића, Бгд. 1951, 114).

<sup>3</sup> Тичице божје... цвркућу и лектарају (К. Цветковић, Превод приповедака, Бгд. без год., 8. — Док сам... као лептир од цвета до цвета леткарио (Ђ. Рајковић, Бршљан год. I, Н. Сад 1885, 21).

<sup>4</sup> РЈА: само код С. М. Љубише.

<sup>5</sup> Вук, Рј.

<sup>6</sup> РЈА.

<sup>7</sup> Вук, Рј.: *bequem leben*.

љено од именице *пџшка*, те је његов глаголски суфикс *-кар-* само привидан, али значењска компонента, коју ствара цео завршетак, одговара ономе што налазимо код других глагола с њиме.

Видимо да код суфикса *-ар-* и *-кар-* нема строге поделе између глагола шесте и седме врсте, пошто се чак и исти глаголи могу мењати и на један и на други начин. Код глагола шесте врсте преовлађује значење радње и њеног понављања, а код глагола седме врсте — стања и његовог континуитета, мада то ни изда-лека није неки утврђени закон.

Као што је већ речено, и код глагола са *-кар-*, као и код оних где се комбинују елементи *к* и *ц*, запажа се двојство семантичких прелива које одговара двојству суфиксних елемената. Тако *лукџкараши* значи тихо лупати („*лукџаши*“), али донекле неправилно, у неједнаким временским размацама или неједнаком јачином; слично и код *пџцџкараши*. *Трџкараши* значи да су трчања брза, кратка („трџкања“), али притом и неједнака, „неорганизована“; итд.

И други вокали се спајају са *р* стварајући глаголске суфиксе. Суфикс *-ур-* даје деминутивно значење глаголу *дрџтуриши*<sup>1</sup> (< *дрџаши*). Можда се слично може рећи и о суфиксу *-ор-* у глаголу *џџкориши*<sup>2</sup> ако је у њему одиста већа деминутивност у поређењу са *џџкаши*. Међутим глаголи *гџндориши*<sup>3</sup>, *дџндориши*<sup>3</sup>, *крџкориши*<sup>4</sup>, *њуњориши*<sup>5</sup>, *џрејџриши*, *џејџриши* се<sup>6</sup> експресивни су, сваки на свој начин, захваљујући својим основним значењима, и пошто су суфикси овде само историска а не стварна величина, они у глаголе не уносе никакве деминутивне елементе. Поред ових образовања основни, непроширени глаголи не постоје, али се ипак и овде о склоповима *-ор-*, *-ер-*, *-ир-* може говорити као о склоповима суфиксног порекла, и Миклошић их тако и третира. — Врло је старо образовање *џмџриши/џмџриши*, са старом метатезом сугласника у корену, у којем се првобитно налазило *тиг-*, *тџг-*; суфиксни елемент *р* да се утврдити и овде. — Судећи по глаголима као *џрејџриши* (буг. *џрејџрџ*), *џмџриши/џмџриши* (рус. *џмурџтъ*), *џумориши* (словен. *џумџрити*, *џумџрџти*), *коџураши*

<sup>1</sup> Голи и бџси, они су цо сву ноћ дрџтурили у рововима (Б. Ђопић, Пролом 718).

<sup>2</sup> Вук, Рј.: дем. од *џџкаши*.

<sup>3</sup> Вук, Рј.: оба с истим значењем *unverständlich dahersommen*.

<sup>4</sup> Вук, Рј.: као дем. од *крџаши*.

<sup>5</sup> Вук, Рј.: мрмлати.

<sup>6</sup> Вук, Рј.: исто што шепурити се.

(словен. *kotúrati*, корен *кош-*; у оба језика може бити и деноминативно) и сл., сугласник *р* као саставни део глаголских суфикса претставља стару појаву. Спорадична деминутивност таквих суфикса разумљива је ако је посматрамо као даљи развојни ступањ опште структуралне функције њихове.

Елемент *р* удружен с другим сугласницима добива вокалну природу. Тако од глаголског корена *чей-* имамо образовање *чейркаиши*, које означава ситно, притом неумешно или неуредно вршење радње. Слично је и значење глагола *чейрљаши*<sup>1</sup>, које се фонетском страном својом ослања на *прљаши*. Као образовање са *-рљ-* може се сматрати и *кошрљаши*, са старим кореном *кош-*, само што је овде сложени суфикс данас без икакве функције модификовања глаголског значења. Најзад, сложени суфикс *-рц-* налазимо у *којрцаши се*, у вези с кореном *кој-* али данас без деминутивног односа према *којаши*; извесна деминутивност сопственог глаголског значења у овом глаголу изражена је захваљујући завршетку *-цаши*.

Сугласник *ш* јавља се са функцијом деминуирања у групи *-уш-*. Суфикс *-уш-* познат је у словенским језицима као деминутивни суфикс именица и придева. То видимо по траговима који су очувани у српскохрв. *Милушин*, *Драгушин*, по руским (и источнословенским уопште) образовањима типа *Малют(к)а*, *Васют(к)а*, пољским придевима типа *taluty* итд. Словеначки зна за деминутивну функцију тог суфикса и у глаголимз: *skakùtati*.

Примери за српскохрв. глаголе су: *блекушаши*<sup>2</sup>, *жвакушаши*, *клепушаши*<sup>3</sup>, *кукушаши*<sup>4</sup> *пискушаши*, *скакушаши*, *сркушаши*, *сшругушаши*<sup>5</sup>, *хрипушаши*<sup>6</sup>, *шкрипушаши*, *шшипушаши*. Са суфиксом *-уш-* често се граде глаголи са значењем неког звука, од ономагопејских и других гласовних склопова, од којих се понекад граде и именице са завршетком *-уш-*, тако да се не може тачно утврдити да ли су глаголи деноминативни или изведени од корена паралелно с именицама: *гугушаши*, *црвкушаши*, *шајушаши*, *шкргушаши* итд. Баш у овим случајевима деминутивност готово уопште не постоји.

<sup>1</sup> РЈА; наводи и већина старих речника.

<sup>2</sup> РЈА: дем. од *блекаши*. Око ње се јање вије, | Те скакуће и блекуће (Вук Н. Пјесме 6, 346).

<sup>3</sup> РЈА: дем. од *клејаши*, само код Стулића. У истом значењу наводи и *клепушиши*, пример из 19 в.

<sup>4</sup> РЈА: дем. од *кукаши*.

<sup>5</sup> Узео кутлачу па по казану... стругуће (Н. прип. ур. Магарашевић 108).

<sup>6</sup> За гомилом су ступали и хрипугали бангави старци (Б. Ђопић, Пролом 374).

У глаголима са суфиксом *-еш-* деминуција се осећа само онда кад је испред *-еш-* присутан и деминутивни елемент *к*: *звекџешаши*<sup>1</sup>, *йуцкџешаши*. Глагол *шушкџешаши* удаљио се по значењу од *шушкаши* и тиме изгубио деминутивност. *Блекџешаши* (< *блџкаши*), *гњевџешаши* (према корену *гњав-*), *звекџешаши*, *клејџешаши* имају само у минамалној мери или уопште немају деминутивне боје. Отсуство деминутивне функције у том суфиксу утолико је разумљивије што он ни у вези с именицама данас није деминутиван, него чак обрнуто, служи као жив аугментативан елемент (у сложеном наставку *-ешина*). Код глагола аугментативност није у толикој мери изражена, мада се осећа у извесним случајевима. Именичком суфиксном значењу *-еш-* у данашњем српскохрватском језику ближе је глаголско суфиксно значење *-еш-* словеначког језика; тамо имамо глаголе *drgetáti*, *prsketáti*, *zvenketáti* и др., које Миклошић назива интензивнима (459), напомињући притом, потпуно исправно, да је интензивне и деминутивне глаголе понекад тешко разликовати.

Други суфикси са сугласником *ш* једва да долазе у обзир као чиниоци деминуције. Глаголски корен се понекад проширује самим гласом *ш* (< *st*), и то проширење води глагол пре у аугментацију него у деминуцију (*гракшаши*, *звџкшаши*, *кљџшшаши*, *кркшаши* итд.). Нијанса „скраћивања“ радње, мада пре са појачањем него са смањењем њеног интензитета, налази се у глаголу *дџхшаши*.<sup>2</sup> Овај суфикс, у малобројним примерима где се он јавља у другим словенским језицима, уноси или интензивно значење или такву нијансу која се више не може означити као нека одређена модификација основног значења. — Сличан је случај и код глаголских проширења *-аш-* (*грохашаши*<sup>3</sup>, *шакџашаши*<sup>4</sup> и неколико других), *-иш-* (*грохџшаши*<sup>5</sup>, *гурџшаши*, *кламиџшаши*<sup>6</sup>, *хройџшаши*<sup>7</sup> итд.) и *-ош-* (*сканошаши*<sup>8</sup>, *шойџшаши* итд.), који нису ретки ни у осталим словенским језицима, и имају тамо сличне, углавном недеминутивне преливе значења.

Не одвајајући строго једне од других треба посматрати суфиксе с елементима *х* и *ш*. Не може се рећи да је суфиксно *ш*

<sup>1</sup> Изазивајући једноличан звекџетајући шум (Ј. Барковић, Синови слободе, Бгд. 1950, 124).

<sup>2</sup> РЈА: дем. од *дџхашаши*, од 17 в. Вук, Рј. има *дикџашаши*.

<sup>3</sup> РЈА, из 18 в.

<sup>4</sup> Вук, Рј.: шакама бити.

<sup>5</sup> РЈА.

<sup>6</sup> Вук, Рј.: објашњење за *кламиџашаши* 1) је исто као за *климаши*.

<sup>7</sup> РЈА: хропити.

<sup>8</sup> Микаља: saltare.

увек постајало од *x*, у положајима где је било услова за прву палатализацију или јотовање. Као што смо већ спомињали, у експресији, у чију област спада и деминуција, долази до варијаната и деривата који се не могу тумачити фонетским претварањима.

Елемент *x* свакако је био некад раширен као именичко и придевско деминутивно средство у словенским језицима. Међутим код именица је његова деминутивна функција још у прасловенско доба почела слабити, што се види из чињенице да је он, као деминутивни формант, готово увек повезан са елементом *k* или *j*, тако да су данашњи деминутивни наставци са *x* продужеци не простих већ сложених наставака *-šykъ* (< *-chykъ*), *-šyko*, *-uška*, *-uša* и сл. Непроширени суфикси са *x* усмерени су ка аугментативности или пејоративности (рус. *шепёха*, слично и у пољском), у чему има, наравно, и изузетака. Придевски деминутивни суфикси са *x* сачували су своју природу: тако имамо српскохрв. *лагахан*, *малахан*, словен. *polagahen*, рус. *белёхонький*, пољ. *bieluchny* итд.

У српскохрватској глаголској системи сачувани су доста слаби трагови деминутивне природе гласа *x*. Према *лахнуши* осећа се као деминутивно *лахнуши*<sup>1</sup>, које се може тумачити или фонетском променом (*kx* > *x*) или заменом кореновог елемента *k* гласом *x*, што нам је као принцип већ познато из ранијих излагања, а што се у вези с овим гласом може наћи и у другим врстама речи (рус. *махонький* < *маленький*). Занимљив је глагол *сјахшиши се*,<sup>2</sup> у којем је *x* инфиксног порекла, док присуство следећег *-ши-* претставља неку не сасвим јасну аналогију. (Јавља се и варијанта *сјакшиши се* у истом значењу, са инфиксним *k*). Није сигурно да је исти случај и код глагола *слухшиши*, за који Вук каже да је „као деминутив од слушати“ и који, према томе, може имати *x* и из корена. Међутим у таквом случају већа би вероватноћа била да *x* нађемо претворено у *ш*.

Елемент *ш*, дериват гласа *x*, налазимо као део суфикса најчешће у заједници с вокалом *у*, што је истоветно с појавом деминутивног *-уш-* код именица и придева. Тако имамо *пенушаши* (*пенушиши*) *се*, које не претставља по значењу праву деминуцију према *пёниши се*; глаголи *комушаши*, *перушаши*, *покорушиши се*, *рогушиши* (*се*) сведоче само о суфиксу, али не и о његовој функцији деминуирања. *Певушиши*, глагол седме врсте због неитеративног карактера, јесте деминутив. Постанак групе *-уш-* у глаго-

<sup>1</sup> Чисто му лахну на души (Ј. Веселиновић, Борци, Бгд. 1889, 58).

<sup>2</sup> Вук, Рј.: исто што *сијати*.

лима може се тумачити вршењем прве палатализације у некадашњим глаголима на *-ich-iti*, или издвајањем из касније варијанте *-ушк-* (< *-ich-ьк-*).

Група *-уш-* се чешће појављује проширена са *к*, и тада је деминутивност јасно изражена: *брљушкаћи*, *ваљушкаћи се*, *љуљушкаћи* (*љуљушкаћи*) итд. Постоји и група *-шк-* као деминутивни суфикс, можда издвојена из *-ушк-*, а можда настала као проширење некадашњег *-ш-* са *-ьк-*. Њоме се најчешће замењује коренов сугласник, слично као у рус. *карман* > *кармашек*. Тако налазимо: *бршкаћи*<sup>1</sup> (< *брљаћи*, *кѡшршкаћи* (*се*)<sup>2</sup> (< *кошрљаћи*). Глагол *рйшкаћи*<sup>3</sup> постао је од *рйши* проширењем и превођењем у шесту глаголску врсту. Група *-ишк-* појављује се у *комйшкаћи*<sup>4</sup>, *сманйшкаћи*<sup>5</sup>. И *-иш-*, као и *-ишк-*, јавља се у именичким и придевским деминутивним суфиксима. Постоји и група *-ош-*, као замена за *-ор-* у глаголу *мрмошићи*<sup>6</sup> према *мрморйши*. — Утисак деминутивности ствара група *шк* у глаголу *мрешкаћи*<sup>7</sup>, премда тај глагол нема према себи недеминутивну варијанту и претставља деноминатив. Ни именица од које је он изведен није за данашње језичко осећање деминутивна, иако је, вероватно, изведена од *мрежа* додавањем *-к-*.

Суфиксни елемент *х* познат је другим словенским језицима у њиховим глаголским категоријама, међутим не као изразито средство деминуције. Словеначки језик зна за глагол *boléhati*, који значи боловати, затим *sopihati* (тешко дисати), *prisopihati* (доћи тешко дишући), *udrihati* (снажно ударати), које Миклошић означава као интензивне. У пољском има *dobruchać* (Микл. 475); руском и пољском је заједнички глагол *колыхать* одн. *kołuchać* од корена *кол-*. У чешком Миклошић налази глаголе у које је *х* унело аугментативно значење. Он наводи и сличне по семантици руске глаголе *глотыхать*, *склелыхать*, *скатыхать* (474; има код Даља); постоје и други глаголи за које се не може тврдити да су аугментативни (напр. *болтыхаться* < *болтаться*).

<sup>1</sup> Бршка по пепелу, а устима пуха и увлачи (И. Војновић, Дубровачка трилогија, Згб. 1902, 99).

<sup>2</sup> Вук, Рј.

<sup>3</sup> То су хиљаде кртица које су неуморно, и дан и ноћ ришкале под земљом и подривале терен... капитализма (Д. Поповић, Архив КПЈ 4, 230).

<sup>4</sup> Вук, Рј.: дем. од *комишаћи* које претставља варијанту према *комићи*.

<sup>5</sup> Вук, Рј. Свакако у вези са *смањйши*.

<sup>6</sup> РЈА.

<sup>7</sup> РЈА: правити мрешке, тј. наборе (Лика).

Последњи суфиксни елемент који се може сматрати бар минимално продуктивним у овој категорији речи, јесте глас *л* одн. *љ* у комбинацијама с разним вокалима. У нашој грађи сугласник *л* нађен је само у заједници с вокалом *о* (*пййколиши*, *чџшколиши*<sup>1</sup>), као проширење у већ деминуираним глаголима (*пййкаши*, *чџшкаши*). Са јављањем глаголског *ол* можемо упоредити придевско *ол* у *мрколасџ*. Сугласник *љ* је у овој функцији распрострањенији и налази се у различитим суфиксима. Ни за *љ* не треба тражити порекло искључиво у фонетским процесима.

Глас *љ* налазимо, прво, без удруживања с вокалима, додуше само у глаголима који проширени њиме не стичу деминутивно значење: *бркљаши*<sup>2</sup>, *вршљаши се*<sup>3</sup>, *мушљаши* и др. Оваква служба гласа *љ* потсећа нас на функцију коју *л* одн. *л'* има у придевима, напр. у рус. *вертлявый*, чеш. *křiklavý* или доњолуж. *smrdlav*. Он не аугментира, али изразито и не деминуира оне елементе основног значења који се при оваквим образовањима модификују, него им само придаје већу изражајност. — У суфиксу *-уљ-* деминутивно значење је понекад јасно изражено: *певуљиши*<sup>4</sup>, *смејуљиши се*<sup>5</sup>, *трчуљиши*<sup>6</sup>. У глагол *шишуљаши* < *шишиши*<sup>7</sup> овај суфикс не уноси деминутивност (према Вуку), а у *перуљаши* он је једна од варијаната, напореда са *-уш-* и *-уш-* (*перушаши* и *перушашаши* имају то исто значење<sup>8</sup>). Глагол *замомчуљиши*<sup>9</sup> је само у извесном смислу деминутив од *замомчиши*; у његовој основици лежи именица *момчуљак*. Исто тако и *замошуљаши*<sup>10</sup> није само од *замошаши* и није у речнику означено као деминутив од тог глагола, већ је пре врста деноминатива од *замошуљак*. *Змијуљаши*<sup>11</sup> је експресивно образовање које треба „визуелно“ да претстави извештан покрет одн.

<sup>1</sup> РЈА.

<sup>2</sup> Стаде бркљати и превртати по свим џеповима (прев. Ст. Винавер, Доживљаји доброг војника Швејка III, Бгд. 1949, 64). Очигледно у вези с *бркаши*, које има и такво значење.

<sup>3</sup> Вук, Рј.: као дем. од *вршјеша се*.

<sup>4</sup> Послије подне, наравно сит, пјевуљи до ноћи (Д. Трбуховић, цит. у Ј. Лакатош, Међу велеиздајницима, без ознака, 80).

<sup>5</sup> А њему од тога мило па се стално смејуљи нечему (Д. Ђосић, Далеко је сунце, Бгд. 1952, 479).

<sup>6</sup> Чекају, чекају, кад ето ти трчуљи пртином дијете (Н. прип. ур. Магарашевић 223).

<sup>7</sup> Вук, Рј.: даждети (Ц. Г.).

<sup>8</sup> Вук, Рј.

<sup>9</sup> Замомчуљени... дјечаци почињу помало пијуцкати (Х. Кикић, Дјела 104).

<sup>10</sup> Вук, Рј.

<sup>11</sup> Змијуљају усијане трачнице железнице (Х. Кикић, Дјела 165).

изокренутост, слично као и *змијугаши*, направљено према *вијугаши*. Глаголски суфикс *-уљ-* појављује се у том глаголу такође у наслону на именички, и то у речима *змијулица*, *кривуља* и сл. — Скоп *-уљ-* као знак деминуције налазимо данас у српскохрватским придевима типа *дугуљаси* (*дугуљаш*), *крушуљав*, у пољским именицама као *babula*, *matula* (мамица), сличним руским деминутивима, бугарским придевима као *грџуљав* итд. — Група *-ељ-* може претстављати глаголски суфикс, али једва да уноси деминутивна значења у нове глаголе као што су *бекџиши се*, *бркџиши*<sup>1</sup>, *гужвџиши*, *шейџиши*<sup>2</sup>; без ближе везе с неким одговарајућим глаголским коренима су *кревџиши се* (*крив-?*), *пендџиши*. Са овим суфиксом може се упоредити именички суфикс *-ељ-* који налазимо у *сшаркеља*, *ђакеља*, које претставља аугментатив. Није право деминутивно средство ни суфикс *-ољ-*, сем можда у глаголу *мигољши се*, који има значење ситног кретања; међутим и сам глагол *мигаши* у значењу кретања садржи исту нијансу. *Врџиши се* и *мџиши се* су глаголи према којима нема основних глагола, али се у оба садржи значење „малог“ кретања, више у првом него у другом глаголу. *Пџиши* је у речнику Ристића—Кангрге стављено напореда са *пџиши*. — Суфикс *-ољ-* постоји као именички деминутивни формант: у српскохрватском налазимо његов траг у *пџољак*.

Код глагола с елементом *л*, и онда кад им је значење блиско деминутивности, примећујемо колебање између шесте и седме глаголске врсте. С обзиром на оно што је речено о значењима тих глагола уопште, ово отсуство одређивања за шесту врсту потпуно је разумљиво.

И у другим словенским језицима елемент *л* игра донекле улогу при грађењу глагола. У словеначком се додавањем *-lj-* (без вокала) гради доста велики број експресивних глагола од којих се многи морају окарактерисати као деминутивни: *bežljati*, *ječljati*, *nosljati*, *pihljati*, *rezljati*, *skakljati*, *smehljati se*, *šumljati* итд. (наводи Микл. 470, 471; проверено код Плергершника). Пољски и чешки језик имају глаголе код којих је корен проширен са *-l-*, међутим значење није деминутивно; што се руског језика тиче, у њему се, у дечјем и фамилијарном изражавању, могу чути спонтано саграђена образовања са *-ул'*, проширена гласом *к*, типа *хрпџуљкати* < *хрпџети*.

Остали глаголски суфикси уопште не пружају могућности за продуктивно деминуирање, и ми ћемо их овде поменути само ради употпуњења излагања.

<sup>1</sup> Тек ми почело дијете бркџати (Ј. Борјановић, Босна, Грађа САН).

<sup>2</sup> Вук, Рј.



Глас *с* у групи *-ас-* даје семантику слабог остварења глаголског значења у глаголу *белдасати се*; у наслону на њега направљен је глагол *свишласати*.<sup>1</sup> Група *-ес-* налази се у *шейсати*<sup>2</sup> које значи *шейати* или *шейкати*; група *-ис-* у *сойсати*<sup>3</sup>. У глаголу *иласати*<sup>4</sup> (< *иламшеи*) завршни део корена замењен је самим *с*, при чему је у сасвим малој мери постигнуто значење умањења. По угледу на неки именички или придевски суфикс (*мрска* = бора, *рескаст* према *рескати*, *резаши*?) унето је *-ск-* у глагол *набрасати*<sup>5</sup> (< *набраши*).

Група *-чк-*, иначе честа у именичкој деминуцији у неким словенским језицима, налази се у глаголу *брчкаши* (у вези са *брчиши*, *бркаши*, *бркнуши*, *брцнуши*, *брљаши*; степен деминутивности, па чак и тачне нијансе значења у овим глаголима доста је тешко одредити); затим у *гњечкаши* (у вези с глаголским кореном *гњеш-*), *прчкаши* (у вези с *прљаши*). Два последња глагола показују изразитију деминутивност. — Ваља приметити да је деминутиван и распрострањени словеначки глагол *spilčkati* према *spati*.

Глагол *пужкаши* је у вези с кореном *пуж-*; *пужиши* (исп. и *пушиши се*) можемо сматрати некадашњим основним глаголом према деминутивном *пужкаши*.

Значења глагола *кривудаши* према корену *крив-* (исп. *кривудав*), сличног њему *врлудаши*<sup>6</sup> без ближе везе са каквим глаголским кореном, затим *брљугаши се* (исп. *брљуг*), *вијугаши* (исп. *вијуга*), *змијугаши*<sup>7</sup>, као и *брљужаши се*<sup>8</sup>, могу бити окарактерисана као значења која поред осталих прелива показују и деминутивност, тј. мали интензитет, мале „димензије“ онога што на било који начин лежи у основи глаголске семантике. Суфикс *-уг-* постоји у словенским језицима као именички суфикс за експресију, и ми неке од наведених глагола, слично глаголима на *-ушаши*, можемо тумачити и као деноминативе.

<sup>1</sup> Микл. 474: у значењу светлети, блистати.

<sup>2</sup> Ја онако шепесајући преко чистине као немоћан богаљ, а Тоби скачући као хрт (прев. Р. Шоварија, Таипи, Згб. 1952, 62).

<sup>3</sup> Микл. 474; према *сойиши*; има код Ђ. Николајевића, Далмација и Херцеговина, Грађа САН.

<sup>4</sup> РЈА: код Белостенца и Стулића. Има и даље образовање *иласикаши*.

<sup>5</sup> РЈА: код Делабеле и Стулића.

<sup>6</sup> Вук, Рј.

<sup>7</sup> Завукли се у људска тјелеса па се колутају, змијугају (А. Цесарец, За новим путем, Згб. 1946, 24).

<sup>8</sup> Крај цесте опази ће се орао брљужа у води (Српске нар. приповетке, скупио М. Кордунаш, Згб. 1936, 28).

Група *-из-* налази се у *шварѝзашѝ*, које бележи Вук, а које Граматика Брабеца, Храста и Живковића (159) објашњава „сваки час отварати, затварати врата“. Ретки именички суфикс *-изъ* нема деминутивно значење у словенским језицима.

Постоји још једна мала група глагола са елементом *н* одн. *њ*, у разним гласовним склоповима, али се ни за један глагол те групе не може рећи да показује јасније знаке деминутивности, иако се ови сугласници у извесним именичким суфиксима јављају као знаци деминуције — у другим словенским језицима, а у траговима и у српскохрватском (*Милан, Милун, Милена, Драгиња*; суфикс *-ања* је пејоративно-аугментативног карактера). Додуше, за неке од ових глагола речници тврде да су деминутиви или блиски деминутивима. Међутим данашње језичко осећање их као такве не оцењује; у сваком случају уколико они и имају каквог експресивног значења, то је махом значење нечег непријатног, што заслужује презир, и оно преовлађује у њима. То су глаголи: са *-ењ-*: *дрекѝњаши се*<sup>1</sup>; са *-ињ-*: *вуѝињаши се*<sup>2</sup>, *младѝињаши се*<sup>3</sup>, *ѝламињаши*<sup>4</sup>, *ѝлачињаши*<sup>5</sup>, *чамѝињаши*<sup>6</sup>; са *-оњ-*: *шобѝињи*<sup>7</sup>; са *-уњ-*: *чамуњаши*. — Даничић је те глаголе, као што смо видели, сматрао аугментативним.

На крају одељка о суфиксима морамо споменути, мада сасвим узгредно, појаву извесног гласовног прилагођавања при избору суфикса које се састоји поглавито у дисимилацији. При додавању суфикса језичко осећање је опрезно према вокалима корена и суфикса: избегава се њихово понављање, тако да би се, напр., од *чуѝашѝ* тешко направио деминутив *чуѝукашѝ* или *чуѝуцкашѝ* а од *жмиришѝ*—*жмирикашѝ*. Наравно, ово не претставља правило већ само тенденцију. Сличне појаве (дисимилацију сугласничког елемента) налазимо у грађењу хипокористика од личних имена, а и у неким другим случајевима суфиксације.

О акцентима суфиксираних глагола могло би се говорити у оквиру акцентолошког испитивања суфиксних образовања уопште. Материјал који је овде дат може претстављати прилог таквом испитивању. Од онога што тај материјал пружа битно је ово:

<sup>1</sup> Вук, Рј.: као дем. од *дречошѝ*.

<sup>2</sup> Вук, Рј.: као дем. од *вући се*; Броз—Ивековић: као *вући се* крадимце и полагао.

<sup>3</sup> Вук, Рј.: исто што и *младишѝ се*.

<sup>4</sup> Живе паметне очи у којима гори, у којима пламиња — те сјајне очи паметно гледају (Х. Кикић, Дјела 83).

<sup>5</sup> Вук, Рј.: исто што и *ѝлакашѝ*.

<sup>6</sup> Вук, Рј.: упућено на *чамуњаши* које је као деминутив од *чамѝшѝ*.

<sup>7</sup> Вук, Рј.: упоређује са *шобошашѝ*.

вокал у једносложном корену који је проширен са *к* (< *џк*) увек је кратак, а акценат прелази на њега, тако да у тим случајевима имамо на њему кратки силазни акценат (*кџџкаџи*). То исто се догађа и онда ако се корен завршава не само гласом *к* већ групом *џк* (*маџкаџи*). Глас *к* не утиче на акценатске односе у имперфективаним глаголима (са основама на *-ива-* и *-ава-*) у које улази. У свим оним глаголима где суфикс садржи и какав пун вокал, акценат је по правилу у инфинитиву на вокалу глаголске теме (после новоштокавског преношења на вокалу суфикса); дужина тог суфиксног вокала није утврђена (*крадџкаџи*—*куџкаџи*; у говору се чују и друкчији односи у погледу дужина). Група *-уџк-* показује увек краткоћу вокала. О акценту понекад одлучује глаголска врста: у шестој врсти глаголи имају кратак вокал суфикса (*лешкараџи*, *џенџшаџи се*), а у седмој дуг (*лешкариџи*, *џенџшиџи се*).

Из свега што је изнето о глаголским деминутивним суфиксима може се закључити да између глаголских суфикса, с једне стране, и именичких и придевских, с друге, постоји упадљива сродност која се мора тумачити заједничким пореклом, прастарим „фондом“ суфикса који су могли бити додавани речима различитих врста, али не прелажењем суфикса из једне врсте речи у другу. Постојање тог „фонда“ првобитних суфикса засведочено је индиферентношћу у погледу врсте речи којој суфикс прилази.

Што се тиче семантичке стране, на почецима формирања категорија суфиксираних речи треба свакако претпоставити семантичку неутралност, структуралност, празну природу суфикса. Начелно је сваки суфикс могао да стоји у свакој служби, што се види и по данашњој словенској лексици: сетимо се само шта све могу да значе суфикси са елементима *k*, *g*, *ch*. Међутим, очигледно је да су се из низа тих семантички неутралних суфиксних склопова током времена јасније издвајали суфикси који су служили за изражавање експресивног односа према појму. Деминуција и аугментација развијале су се даље из овог основног експресивног елемента. Све то одиграло се у време док су суфикси претстављали још заједнички „фонд“, заједничку својину именица, придева и глагола; семантичка спецификација која би настајала у једној врсти речи, можда првобитно у једној малој групи речи, одражавла се и утврђивала и код осталих. Суфикси су, дакле, имали донекле самосталну природу, и њихово додавање на речи било је аглутинативног карактера у тим епохама. Даљи живот словенског лексичког материјала учинио је своје — довео је до диференцијације службе појединих суфикса у појединим словен-

ским језицима и до удаљавања језика једних од других у погледу коришћења суфиксне грађе.

#### IV

Други начин модификовања глаголског значења јесте срastaње глагола са извесним префиксима, што ставља целу појаву у веома удаљену прошлост, уствари исто толико удаљену колико је удаљена епоха словенског префиксирања глагола уопште, а с тим у вези и настанка словенског вида. Постоји неколико префикса који служе за деминуирање.

Чињеница је да тако саграђени глаголи, некада деминутивни, данас у многим случајевима нису више изразито деминутивни, па нису чак ни у живој употреби (напр. рус. *дуть* > *поддуть*); поред таквих глагола типичне деминутиве претстављају они њихови парњаци који су после перфектизовања враћени (у нешто познијој прасловенској епоси) изменом основе у имперфективни вид (*поддуть* > *поддувать*)<sup>1</sup>. То показује да се деминутивно значење у новијим периодима развијало и учвршћивало кроз нова средства на једној од старина датој бази. Важно је, међутим, споменути да сâм овакав принцип деминуирања — додавање извесног префикса, без обзира на евентуалне последице које могу настајати у системи вида — ипак мора бити још индоевропски. Ми га видимо, напр., и у латинском језику, где налазимо *subrideo* — смешкати се, *subsilio* — поскакивати, *subtimeo* — прибојавати се. Ту је, уствари, исти префикс *sub-* — *под-*, који служи и за деминуирање глагола у словенским језицима, и то у чистим народним образовањима (напр. рус. *поддувать*), тако да о позајмицама или калковима не може бити говора.

На овом месту наилазимо на питање вида код словенских деминутивних глагола, тј. на већ спомињану везу између деминутивности и итеративности.

Говорили смо да прави деминутивни глаголи, који су настали суфиксацијом, углавном теже да стекну основу на *-a-*, а то ће рећи специфично итеративску основу. То не смемо тумачити тако, као да итеративност појачава или санкционише деминуцију, него само као већ готово присуство итеративности у деминуцији, које треба изразити основом на *-a-*. Додуше, у самој итеративности, на први поглед, нема ничег што би било потстицало било спре-

<sup>1</sup> А. Меје, *Le slave commun*, Париз 1934, 296 и д., назива тај тип „les imperfectifs dérivés“ и објашњава њихов настанак потребом да се имперфектизују глаголи који су захваљујући префиксу постали перфективни.

чавало да она буде средство за деминуирање глаголског значења, и уопште њена веза с деминутивношћу није сама по себи јасна. Иако би по логици ствари вишекратно понављање радње, „мултипликација“, пре требало да ствара неку врсту аугментативности, док би деминутивна била она радња за коју је нарочито истакнуто да је свега једанпут, и то можда у једном тренутку извршена, то би било тако кад би глаголска деминуција лежала само у краткоћи, а аугментација у дужини трајања радње. А ми знамо да „деминуирати“ радњу уопште не значи скратити је или моментализовати, мада понекад значи и то. Радња се може посматрати и као понављана (*пољуљиваши*) и као једнократна (*љуљнуши*), и у оба случаја она може бити деминутивна према основној. Али само с једном разликом: у итеративном глаголу деминутивност мора бити изражена и каквим другим средством које и јесте носилац деминутивности: у горњем примеру (*пољуљиваши*) њу ствара префикс *по-* а не итеративска основа; док у другом случају сам измењен вид, основински наставак *-ну-* који претставља тренутност, даје глаголу значење умањености, о чему даље.

Чињеница је да деминутивни глаголи показују тенденцију да се сврставају међу итеративне, док се супротно не може рећи — сама итерација не води глагол у деминуцију (школски примери за учестале глаголе: *скакушаши*, *поскакиваши*). Језичко осећање је стога тако навикнуто да у формалној итеративности тражи деминутивност, да је тај факат чак навео Даничића да *носаши* и *вбзаши* сматра за деминутиве; док такве итеративне глаголе као *свишаши* или *записиваши* нико не може ни у заблуди сматрати деминутивним баш зато што се они данас више не осећају као итеративни.

Услед чега све то долази, зашто су напр. од *скакаши*, који је уствари обичан трајни а не учестали глагол, оба његова деминутива, и *скакушаши* и *поскакиваши*, изразито учестали глаголи? На то питање није сасвим лако одговорити. Самим тим што се даје модификација радње, што су скокови обележени, претстављени на неки начин — овде као ситни, — скренута је пажња на сваки појединачни скок много више него у глаголу *скакаши*. *Скакаши* не значи толико *правиши скокове*, *понављаши скокове*, колико кретати се на нарочити начин. То доводи и до могућности квалификовања овом глаголском радњом, тако да „скакавац скаче“ може значити карактеристику начина кретања тог инсекта. Међутим *скакушаши* баш значи *правиши скокове* (ситне) и реченица „скакавац скакуће“ ствара претставу о одређеном скакавцу који се премешта тамо-амо у (малим) скоковима у време када се о томе

говори. Разуме се да то не може бити објашњење свих случајева. Али из оваквих случајева (као што су *скакаџи*, *бацаџи*, *јецаџи* и сл. са њиховим деминутивима) итеративност деминутива ширила се и на друге случајеве. Итеративност је, понављамо, последица деминуирања а не средство да се оно постигне. У правом смислу речи последица код глагола *скакуџаџи*; и тај глагол, пошто му је корен проширен са *-уџ-*, није добио облик *скакуџеџи* или *скакуџиџи*, како би могао, већ облик на *-аџи* као изразиту итеративску формацију, те је постао и формални итератив. Код глагола *поскакиваџи* итерација је била испрва неминовна, пошто је свако имперфектизовање помоћу измене основе пореклом итеративизовање. Али је итеративно значење могло и избледети, као код *записиваџи*, само што се то није догодило услед повезаности деминутивног и итеративног значења.

Привидан изузетак од факта који смо изнели — да сама итеративност не проузрокује умањење глаголског значења — чине глагол као *бадаџи* и *џуцаџи* (по постанку итератив од *џући*, са аналошки извршеном трећом палатализацијом), оба означена у Вуковом речнику као деминутиви. Као што смо напред видели, код Даничића је тај тип неисправно проширен и на *вџаџи*, *нџаџи* и др. Ако Вука у овом случају није изневерило језичко осећање, како би то изгледало из данашње перспективе, нарочито у погледу *џуцаџи*, тј. ако су се у његово време ти глаголи осећали као прави деминутиви, онда се појава може тумачити једино изношењем деминутивности из неких сложених, префиксираних глагола од истог корена. Појава би била у начелу слична Вајановој депревербацији<sup>1</sup>. Највероватније је да се ни у осталим словенским језицима овакви итеративи (првог степена) не могу сматрати деминутивима. Има, напр., у руском језику доста глагола типа *говаривать*, код којих би се могла утврдити извесна деминутивна нијанса. Ако би се и одбацило мишљење да је та нијанса потекла из сложеног глагола *поговаривать*, где је настала захваљујући *по-*, онда тумачење треба тражити у самом значењу речи и могућностима аперцепирања у вези с њим. Тако *говориџи* итеративно, употребљено у перфекту, као што је узус у руском језику код тих глагола, значи да се о нечем говорило у разним приликама, непоуздано, неистакнуто (а не да се, напр., једна иста ствар од истог лица упорно понављала); таква је семантика самог глагола а не итеративности његове као такве. Отуда долази до демину-

<sup>1</sup> La dépréverbation, Revue des études slaves 19, 5—45.

тивне нијансе „говоркати“. У глаголу истог итеративског типа *хаживать* једва да има сличне значењске нијансе, а у *сиживать* је поуздано нема.

Пређимо на разматрање појединих префикса. Одмах ће се видети да је семантика при овом начину деминуирања посве друкчија него што је била при суфиксацији. Само у недостатку термина ми и једне и друге глаголе називамо истим именом — деминутивнима. У литератури постоји назив „атенуативност“, као први ступањ ка деминуцији; такав назив би одговарао само неким од њих.

Најкарактеристичнији словенски префикс за деминуцију глаголског значења јесте префикс *по-*. С обзиром на то да се српскохрватски језик уопште не користи префиксацијом као живим средством за деминуирање глаголског значења, ни овај префикс у таквој функцији није у њему много чест. Са префиксом *по-* и деминутивном нијансом значења налазимо најпре обичне перфектизоване глаголе: *подрéмати*, *поигра́ти*, *покуца́ти*, *поле́жати*, *поде́вати*, *поилака́ти*, *поромиња́ти*, *посви́рати*, *поседе́ти*, *поси́авати*, *постра́жити*<sup>1</sup>, *похода́ти*, *почека́ти*, *почува́ти* и сл. Овакви глаголи се и не могу назвати чистим деминутивима према основним глаголима, па ма каква се модификација под тим изразом подразумевала, пошто се у њих, поред те модификације, префиксом *по-* уноси и значење из сасвим друге области — значење свршености. Сви они значе с једне стране радњу у малој мери, али притом аперцепирану у тренутку довршења. Такви глаголи, са та два семантичка момента, природно губе један од њих — довршеност — када се поново имперфектизују, те у њима остаје само други, деминутивни: *поиграва́ти*. Изгубљени терминативни моменат замењује се врло често значењем повременисти радње, као да се једна завршеност „множи“ па даје низ вршења. Тај факат удаљује имперфектизовани глагол по значењу од одговарајућег перфективног, тако да се при синхроничном посматрању никако не може рећи да је, напр., *поиграва́ти* према својој семантици имперфектизовано *поигра́ти*. Зато се у словенским граматикама и спомиње прављење таквих глагола непосредно од основних трајних, без међуфазе перфектизованих глагола (напр. Грамматика русског језика I, Москва 1953, 484 и д.). Али историски не може бити друкчије, сем можда, случајева каснијег угледања. Улазећи дубље у ову проблематику можемо поставити питање: зашто се сличан процес „умножавања“ терминативности и стварања семантике повремениг понављања

<sup>1</sup> Вук, Рј.: ein wenig wachen.

није јављао и код других терминативних глагола при њиховој имперфектизацији; зашто имперфектизовано *одигравати* према терминативном *одиграши* не значи „играти (и завршавати игру) повремено“ већ означава, без итеративности, трајање јединог, завршног играња? Одговор даје већ више пута спомињана чињеница да се при свакој деминутивности глагола, ако је тај глагол трајан, на изванредан начин било изазива било подржава итеративно значење. А деминуције нема код префикса *од-*, као што је има код *по-*. Међутим, ни то још није последњи одговор, јер треба видети откуд сама деминутивност као једна од функција префикса *по-*, тог бесумње најинтересантнијег словенског префикса.

Проучавање овог префикса показује да је он балтискословенског порекла, пошто се његове врло блиске паралеле могу наћи у литавском и летском језику. Факат је да у њему самом има, поред осталог, и итеративног момента<sup>1</sup>, без обзира на то што се глагол, срastaо с њим, перфектизује као и сви други глаголи с префиксима. Али тај итеративни момент ни у ком случају није потстрек за деминутивност, као што је већ више пута било речено. Извор како итеративног тако и деминутивног значења лежи у дистрибутивној природи оне речи *по-* из које су се касније развиле и предлог и префикс *по-*. Као што предлог *по* значи поступно издвајање једне јединице за другом, тако и префикс *по-* уноси сличну семантику у глагол: *поиграши* уствари значи да је завршен само један део играња, за разлику од *доиграши* или *одиграши* који значе да је завршено цело играње. *Поиграши* је играти и прекинути игру, а *одиграши* је играти и довршити игру. Отуд *поиграши* и значи нешто „мање“ него *одиграши*; услед непотпуне завршености (у семантичком а не у аспектном смислу) радње у основном перфектизованом глаголу долази и могућност схватања код трајног (тј. имперфектизованог) глагола с тим префиксом да се радња понавља.

У српскохрватском није могућно од свих глагола типа *поиграши* правити имперфектизоване парњаке типа *поигравати*; док је, напр., у руском и пољском језику управо такав поступак изразито средство да се од трајних недеминутивних (*играть*) граде трајни деминутивни глаголи (*поигрывать*). С друге стране, има и

<sup>1</sup> Г. Уљанов: Значенія глагольныхъ основъ въ литовско-славянскомъ языкѣ II, Варшава 1895, на стр. 122 тврди да се у старословенском *покивати*, *похвалити* итд. осећало итеративно. У руском значење учесталости имају глаголи *погибаться*, *потыкаться*, затим изрази *ездил-поездил*, *плавали-поплавали* и сл. — Исп. наше глаголе *позашварати*, *поскакати*, *поумираши* итд.



таквих имперфективизованих глагола поред којих одговарајући перфективни нису у употреби: *позвекиваши*. Све то показује да цела система у српскохрватском није чврста.

Међутим префикс *по-* данас у нашем језику може бити и без наведених семантичких функција. Отсуство једне повлачи за собом нестанак друге. Тако глагол *пободјаше се* не значи завршетак основне трајне радње (или неког њеног отсека), већ трунутост њену, слично глаголу *ушлашаше се*<sup>1</sup>. Без итеративности не осећамо ни другу нијансу, тако чврсто везану за њу у многим другим случајевима — деминутивност. Тумачење у РЈА да глагол *пободјаше се* „може значити и бојање у малој мјери“, засновано на дефиницијама старих речника „*temer in pecto*“, „*subtimere*“, вероватно је одраз архаичнијих језичких прилика. Траг старине остао је и у имперфективизованом парњаку *побојдваше се*. Исто се може рећи о *погледаши* (: *погледаши*, *погледиваше*), *покуцаши* (: *покуциваше*)<sup>2</sup>, *пољуљаше* (које још увек може ићи и у групу терминативних глагола; *пољуљиваше*)<sup>3</sup>, *попуцаши* (има дистрибутивно значење, али не терминативно као *поиграши* већ моментано; *попуциваше*)<sup>4</sup> итд. Перфективни глаголи, као што видимо, пре су почели губити деминутивност него одговарајући имперфективни. Да је ње некад било у перфективним глаголима више, видимо још из неких примера. Вук за *покуцаши* каже *ein wenig klopfen*, а Стулић везује за *куцукаше*. Дивковић: Дрво, које је шупље, и бачва, која је празна, малахно покуца', велик звук учине (РЈА, s. v.). Стари лексикографи осећају тај глагол као терминативни и деминутивни, док данас он губи те особености, приближавајући се глаголима *закуцаши*, *куцуши*. Глагол *помодлиши се* (< *мдлиши се*, *ргесати*), који нема одговарајућег имперфективизованог парњака, данас не садржи више деминутивности, док у грађи РЈА још садржи. У обрнутим случајевима, кад постоји имперфективизовани парњак, а перфективизовани није у честој употреби, овај први показује деминутивну семантику: *поболéваше*<sup>5</sup> (*поболéши* са друкчијим значењем), *подрхтáваше*, *покликáваше*<sup>6</sup> (*покликнуши* је секундарни а не основни тренутни глагол), *помукáваше*<sup>7</sup>, *пошпáваше* итд.

<sup>1</sup> Потпуно је истоветно са рус. *побояться*.

<sup>2</sup> Покуцује алком на вратима (Вук, Н. пјесме VII, 19).

<sup>3</sup> Север дува, водом пољуљива (Б. Радичевић, Бачки растанак, стих 152—153).

<sup>4</sup> Он потеже рукам' и ногама, | Попуцују руке из рамена, | Попуцују ноге из кољена (Вук, Н. пјесме II, 416).

<sup>5</sup> Вук, Рј.: Поболијева ме нешто глава.

<sup>6</sup> Вук, Рј.

<sup>7</sup> Јуне стоји забленуто, | Помукује (Р. Кошутаћ, Иде млади мај! ... 82)

О томе да деминутивност, губећи се из глагола са префиксом *по-*, напушта — из било којег разлога — најпре перфективне глаголе, можемо се уверити и према стању у архаичнијим дијалектима, где се тај процес одиграва спорије. Тако у речнику косовско-метохиског дијалекта (СДЗБ V) — да се задржимо само на њему — аутор Гл. Елезовић означава као деминутиве велики број глагола, перфектизованих са *по-*. Иако је можда за неке од њих овај назив сувише јак, ми и из употребе видимо да је ситуација нешто друкчија него у књижевном језику. Примери као „Попăзи ми лечка млѣко да ми не искипй, сăг ћу да се вратим“ или „Полăжи га мăло, ако умеш“ (где прилози „лечка“ и „мало“ само потврђују деминутивно значење а не стварају га) не би били сасвим обични за књижевни говор у погледу употребе глагола. Слична је појава и у словеначком језику: у Плетершниковом речнику глаголи типа *poklěcati* са објашњењима типа „eine kurze Zeit, ein wenig knien“ доста су многобројни.

С обзиром на малу изразитост овог средства деминуирања у српскохрватском језику, оно се често допуњава другим, живљим — суфиксацијом. Тако је *звѣцаџи* двоструко деминуирано у *позвецкѣваџи*, *лѣжаџи* у *полешкѣваџи*, *пѣваџи* у *попевкѣваџи*<sup>1</sup>, *пйџи* у *попйџкѣваџи*<sup>2</sup> итд. У перфективним глаголима *полешкăриџи*, *поромѣнкаџи* *лешкăриџи* и *ромѣнкаџи* осећају се као основни глаголи, у које *по-* уноси своју терминативну, а донекле и још једну деминутивну семантичку нијансу.

У забележеној лексици старословенског језика међу врло малобројним деминутивним глаголима неколико њих може се наћи с префиксом *по-*. Перфектизовани су глаголи као *повѣсѣдовати*, *пожѣдати*, *почитати* (*legere*), *пошѣпѣтати*; даљом имперфектизацијом саграђени су *поволѣвати*, *погладовати* итд. Не треба наводити овде примере из других словенских језика, у којима се налази огроман број перфективних и имперфектизованих глагола са префиксом *по-*, деминутивних по значењу<sup>3</sup>.

Из такве службе уз глаголе префикс *по-* може пренети деминутивни моменат на придеве: *пѣдѣвео*, *пѣдобар* итд. (А. Белић,

<sup>1</sup> РЈА.

<sup>2</sup> РЈА.

<sup>3</sup> С. Агрел (*Aspektänderung und Aktionsartbildung*, Lund 1908) спомиње на стр. 73 функцију аугментирања глаголске радње коју има префикс *по-* напр. у *потемнѣть*, *подорожѣть*. Агрел се ту вара, пошто је „аугментативност“ овде у нигресивности глагола *темнѣть*, *дорожѣть*, а не у *по-*, док сâмо *по-* овде даје своју семантику умањивања; јер *потемнѣть* је слабије него *стемнѣть*, то је делимично извршење, као што је и *подорожѣть* слабије него *вздорожѣть*.

Депрефиксација у словенским језицима, ЈФ 18, 97), док се итеративни моменат преноси и на прилоге: *їдмало*, рус. *помалѣньку*.

Префикс *при-* такође служи за умањивање глаголског значења. Према РЈА њиме се изриче радња „у малој мјери или криво учињена“ (XI, 832). Под криво учињеним свакако се подразумевају радње начете, донекле извршене; да ли су правилно или „криво“ вршене, зависи од значења самог глагола и од контекста.

Глаголи с тим префиксом требало би првобитно да значе да се њихова радња врши уз неку другу, истовремено, али с мањим значајем, или се врши са стране, додаје се нечему. Међутим значење узгредности и споредности развија се касније на различите начине и варира од случаја до случаја: *придржати*, *прижмуриши*, *приобрнути (се)*<sup>1</sup>, *присејити се*, *пришвориши*, *прићушати*<sup>2</sup>, *приуставиши (се)*<sup>3</sup>, *причуши*<sup>4</sup>; са сасвим ослабљеном нијансом умањивања: *припрѣтиши*, *причекаши*, *причуваши*. Без основног перфективног глагола: *прибојдвати се*. Појачано суфиксним елементом *к*: *прижељкивати*, *прислушкивати*.

И у словеначком језику налазимо тај суфикс с истом функцијом. Плетершник наводи као деминутивне глаголе: *prigrēti*, *prirēzati* итд. Старословенски такође зна за такав префикс, мада примери нису сасвим поуздани: *привъспомѣнѣти*, *пригнѣти*, *придрѣжати*<sup>5</sup>, *прикрыти*, *примирити* (слично данашњем руском *примирить* које је слабијег интензитета него *помирить*), *пригнѣти* итд. — Агрел (о. с. 104) сматра да је *при-* у деминуцији пољског глагола најраспрострањеније средство. И у осталим словенским језицима (изузев бугарског) раширене су сличне глаголске творевине које сведоче о прасловенском пореклу значења овог префикса. Појава депрефиксације и уношења деминутивног значења из глагола у друге врсте речи такође мора бити стара, јер поред српскохрв. примера (*приглуї*) имамо ту појаву и у другим језицима: словен. *pribel*, *prisladek*, чеш. *přitemný*, *přihořky*, старосл. *примрачѣнѣ*, па и *примракѣ* итд.

Још један префикс у српскохрватском језику има донекле живу функцију деминуирања глагола: то је префикс *на-*.

<sup>1</sup> Краљ се приобрну на ове речи (Ј. Ђонових, Хронике и путописи, Цетиње 1950, 322).

<sup>2</sup> Зато се с извршењем плана мало прићутало (Самоуправа 1883 бр. 36, 1).

<sup>3</sup> Кад га виде, краљ пристави коња (Ј. Ђонових, о. с. 321).

<sup>4</sup> РЈА, пример из М. Држића.

<sup>5</sup> У Речнику књижевних старина српских тај глагол нема деминутивно значење.

У РЈА се о глаголима саграђеним помоћу њега каже да је у њима „радња глаголска тек у почетку, да је од ње учињен само мали дио“ (VII, 202). Такви су глаголи *нагрисати*, *надрети*<sup>1</sup>, *напалити*<sup>2</sup>, *насмехнути се* (*насмешити се*), *начеши*, *начуши*, *нашалиши се*.<sup>3</sup> Неки од таквих глагола могу бити после префиксације наново имперфективизовани. Са деминутивним елементом *к* налазимо: *нашлишкивати*<sup>4</sup>. Овај тип глагола налази се и код наших старих лексикографа и писаца. Архаични косовско-метохиски дијалекат такође зна за њега: *назвѣрѣш* (мало погледати), *накишњдваш* (постати помало кисео), *нацвѣкаш* (мало пожватати). Имамо сличних примера и у словеначком језику. Међутим ни у Рјечнику из књижевних старина српских ни у старословенском језику (сем малобројних примера: *нагрызовати*, *натроућлити*) нема примера за сличне глаголе. У пољском и чешком је *на-* у овој функцији живо, а јављају се и примери депрефиксације, и нових речи као напр. чеш. *násivý*, *náčerný*. И бугарски зна за овакав префикс (*нагорчѣва* — мало горчи). У руском језику у истој улози јавља се префикс *над-*, коме је сродан и пољски префикс *nad-*: *надорвѣть*, *надрѣзѣть*, *надтрѣснутъ*, *надтрѣциѣ*.

Префикс *на-* није ни по пореклу ни по својем основном значењу средство за деминуирање глагола. Али различити семантички преливи у њему, који су стварали могућност да он постане и деминутивни префикс, општесловенског су порекла. Тако су глаголи *нагнути* и *наклониши* старе речи: у њима је првобитно значење префикса (тј. значење дејства на горњу површину, као у *нагазити*, *набдсти*) ступило у везу са глаголским значењима сагибања, искретања и сл. (радње које се не врше до крајњег резултата). На тај начин је створен нови семантички прелив — отпочињање радње. Отуд даљи развој значења, који се огледа, поред наведених случајева, напр., у семантици извршења само с једне стране, непотпуно: рус. *напухнутъ*, *наростѣ*, за разлику од *запухнутъ*, *заростѣ*, а врло слично и у пољском језику.<sup>5</sup>

Процес депрефиксације у српскохрватском језику запажа се у доста примера са тим префиксом: *наглув*, *накисео*, *накрив*, *налош* итд. (А. Белић, о. с. 96).

<sup>1</sup> РЈА: почети дерати.

<sup>2</sup> РЈА: мало запалити.

<sup>3</sup> Са деминутивним значењем код многих писаца. Међутим у Стулићевом речнику „много шале учинити“.

<sup>4</sup> РЈА: Људи нашлакјују тере попиткују, од куд гласи ови (Истра).

<sup>5</sup> Агрел, о. с. 37: *napuchła* — schwache Nachduration; *zapuchła* — starke Nachduration.

Префикс *про-* даје понекад значење вршења радње у малој мери. Глаголи са *про-* могу значити „провести извесно време у вршењу радње“. То је једно од основних значења која се у вези с тим префиксом јављају у словенским језицима. Глаголи с тим префиксом првобитно значе провести део времена у нечему, било да је тај део тренутак, „тачка“ поред које радња пролази (рус. *проспал твой приход*), било да је то неки обележени период времена, „дуж“ (*проспал представление*). Тек касније се значење помера и јавља се семантика неког неограниченог трајања, „линије“ (*проспал всё утро*, у значењу: *сјавао цело јутро*; можда и сад још увек спава, иако је јутро прошло — а не: *пресјавао јутро*, па се пробудио кад се јутро завршило). Пошто су радње означене глаголом са *про-* првобитно временски ограничене, оне стичу и значење скраћености или, даље, умањености у поређењу с основним глаголима. Али у данашњем српскохрватском књижевном језику такво је значење остадо само у немногобројним примерима и није карактеристично: *продремаши*, *прокуњаши*, *прошећаши се*. Семантику умањивања данас осећамо мање, или је уопште не осећамо, у неким од оних глагола који се у старијим речницима тумаче као деминутивни. *Продисшиши* је за Делабелу, Стулића и Вука мало очистити, *продгазиши* за Вука ein wenig treten, *прокашљашти* ein wenig husten, *прокоштрљашти* у Поповићевом речнику (Речник српскога и немачкога језика, год. 1881, 1895) ein wenig rollen, *прокукаши* за Вука ein wenig klagen, *прокуџашти се* ein wenig baden, *прокуцаши* за Поповића ein wenig klopfen, *пролуџашти* за Стулића leviter verberare, а за Вука ein wenig klopfen итд.

Други тип деминуције с тим префиксом је означавање продирања кроз неку препреку, тако да интензитет тиме слаби: *проблескиваши*, *провиривашти*; са даљом суфиксном деминуцијом: *пробелкиваши*<sup>1</sup>. Смањење може настати и на који други начин, напр. *продираши*, где комбинација двају значења — прања и „провлачења“ кроз воду, тј. кратког задржавања предмета у њој — даје значење површног прања.

Остали словенски језици не употребљавају префикс *про-* у таквом значењу, сем у лексичким изузецима, као што је старосл. *просињавати*, у сличном значењу као српскохрв. данас, рус. *прохлаждаться* итд.

<sup>1</sup> Него гора нешто проб'јелкује! | Велико су поље опазили, | И по пољу силна моба кипти (Н. Беговић, Срп. нар. пјесме из Лике и Баније, Згб. 1885, 59).

Депрефиксацијом су добивени малобројни придеви типа *п̀р̀дсед*. Треба приметити да баш овај придев налазимо већ у Рјечнику књ. ст. срп.

Маретић у својој Граматици и стилистици наводи и префикс *за-* (357): „Каткад је сложеницама с овим приједлогом значење, да је радња глаголска тек у почетку, да је од ње учињен само мали дио“: *заг̀р̀јеши*, *за̀грис̀ти*, *за̀г̀у̀лиши*, *за̀сјећи*. Из основног значења префикса *за-* — залажења, завлачења „за“ нешто, као у рус. *заползти* „за“, а после и „у“ нешто, рус. *залезть в*, исто тако и *заползти в*, — може се развити значење површног, плитког улажења, као у *за̀грис̀ти*, *за̀сећи*, а затим и извесног умањења радње уопште, као напр. у *за̀с̀таши*. Тачних паралела за ово не налазимо у другим словенским језицима, а ни случајеви депрефиксације у вези с нашом појавом нису навођени у литератури.

Најзад постоји и префикс *под-* који у неким другим словенским језицима има деминутивно значење, али га нема ни у српскохрватском ни у словеначком. Бугарски зна за глаголе који, префиксирани помоћу *под-*, значе „слабо действие“ (према речнику Герова). Српскохрватско *подврискивати* значи вршгање на специјалан начин, одавање друкчијег гласа него што је вршгање, а према томе то није деминутив од *вршшати* (у РЈА: *подвриснути* = *вриснути* испод чега или уопште *вриснути*)<sup>1</sup>. Глагол *пошскакивати* има основну семантику *ошскакати* а не *сишно скакати*; фонетска сличност са *поскакивати* може утицати на схватање да је и овај глагол деминутиван. Ни други глаголи који у извесним контекстима могу изгледати деминутивни, уствари то нису, и РЈА не даје за префикс *под-* тумачење да он може имати такву семантику. Међутим развој тога значења, до којег је дошло у другим језицима (руски, пољски, чешки), није тешко разумети, пошто се из значења додавања с доње стране, вршења кришом, пропраћања итд., што све пружа сâм префикс, могу развити и други, слични семантички преливи.

Као што се из изнетог види, деминуирање глагола путем префиксације показује у поређењу са суфиксалном деминуцијом извесне, мада не апсолутне разлике. Док је деминуирање помоћу суфикса значило, како у време настајања те појаве, тако и у свим каснијим епохама, „умањење“ радње на било који начин (смањење њеног интензитета, њеног објекта, временских размака

<sup>1</sup> Рус. *подвизгивать*, а исто тако *подпевать*, *подвывать* значе првобитно пропраћање других радња. а затим радње у малој мери.

у којима се она врши и сл.), што у извесном смислу претставља паралелу именичкој и придевској суфиксалној деминуцији, дотле је деминуирање префиксима првобитно (тј. историски посматрано) увек измена глаголског значења из основа, обележје не модификоване радње већ нове радње, чему у области именица и придева нема паралеле. То је и разумљиво јер су суфикси о којима је овде реч, бар на оној временској удаљености на којој се језичка збивања уопште могу сагледати, празни елементи, и њима се може дати она улога која им се намени. Међутим префикси су речи, првобитно праве, семантиком испуњене речи, чије прилажење глаголима не може остајати без приближавања глаголских значења њиховим специфичним значењима. Кад се још узме у обзир промена вида, нама је јасно да је префиксирани глагол доста удаљен од својег основног глаголског значења. То удаљавање у друго семантичко поље може избледети само на тај начин што секундарно значење умањавања почне да преовлађује, те глагол с префиксом постаје више или мање деминутиван према одговарајућем глаголу без префикса (напр. *Провириваши*). Могућне су и аналогije, код којих се цео овај пут не прелази. Тако добивена деминутивност махом је слаба и нетипична у српскохрватском језику.

## V

Од свих начина деминуирања глаголских значења најлакше је разумети перфектизовање обичних имперфективних глагола заменом њихових основинских наставака основинским наставком *-ну-*. При томе се јавља значење једног тренутка (било којег) неке трајне радње: *гуднуши* према *гудеши*, или једнократног извршења оне радње која се врши виšekратно: *гушнуши* према *гушаши*. Другим речима, постиже се њено умањење. Додуше, то се често и не осећа јасно: напр. Вук за *бднуши* (али чак ни за *бдцнуши*, *бдцнуши*) не каже да је тај глагол деминутиван, већ га преводи: *einen Stich geben, stechen*. Тако саграђених глагола има неограничен број, а степен умањености им је врло различит. Деминуирање је, у свим случајевима где одиста настаје перфектизација, њена природна последица. Али стварање основе на *-ну-* може у даљем развоју постати прави, морфолошки начин деминуирања, и то онда кад оно више не претставља перфектизацију, тј. у случајевима кад је већ и основни глагол перфективан: *завируши* < *завириши*.

Перфективизовани глаголи су: *гледнуши*, *гуднуши*, *гућнуши* (*гућнуши*), *дрѣмнуши*<sup>1</sup>, *дрѣхнуши*, *жмѣрнуши*, *зурнуши*<sup>2</sup>, *јавнуши се*, *јѣцнуши*, *клизнуши*, *кућнуши*<sup>3</sup>, *лазнуши*, *лепрнуши*<sup>4</sup>, *лѣћнуши*, *љуљнуши*, *љућнуши се*, *мућнуши*, *пѣвнуши*, *пѣ(ј)нуши*, *пѣрнуши*, *пѣцнуши*<sup>5</sup>, *свѣрнуши*, *сѣснуши*, *сѣвнуши*, *шѣснуши*<sup>6</sup>, *цѣћнуши*, *шѣрнуши*, *чѣкнуши*, *чућнуши*, *шаћнуши*<sup>7</sup>, *шкргућнуши* итд. Понекад настају извесна померања значења, тако да глагол са основом на *-ну-* није деминуција од одговарајућег глагола (по облику), већ од неког другог, сродног; напр. *жѣвнуши* је деминутив не од *жѣвѣши* већ од *ожѣвѣши*.

И овде може наступати двострука деминуција: било на тај начин што се трајни глагол, већ деминуиран суфиксацијом (*глоцаши*), деминуира и перфектизацијом (*гледцнуши*), било да се по аналогiji с таквим поступком непосредно сагради глагол и са суфиксним и са перфективним основинским обележјем деминутивности, без посредства имперфективног деминутивног глагола, напр. *лацнуши* (нема *лацаши*). Двоструко деминуирани су још глаголи: *брѣцнуши* (исп. *брѣкнуши*), *варѣкнуши*, *врѣцнуши се*, *гладцнуши*, *гладѣкнуши*, *градцнуши*<sup>8</sup>, *гуцнуши*, *кашљуцнуши*, *кљуцнуши*, *парѣкнуши*, *пѣвѣкнуши*<sup>9</sup>, *пѣвѣцнуши*<sup>9</sup>, *пљуцнуши*, *смејѣцнуши се*<sup>10</sup>, *читѣцнуши*<sup>11</sup> итд., а може се направити неограничен број таквих речи.

Пошто глаголи сичу на овај начин нијансу деминутивности, основински наставак *-ну-* узима се као врста деминутивног суфикса и код тренутних глагола (простих или префиксираних)<sup>12</sup>. Тако по-

<sup>1</sup> Ал' и добра у јунака! Дриемне каткад рука храбра (И. Мажурапић, Смрт Смаил аге Ченгијића, стих 224—225).

<sup>2</sup> Зурне баја-Ђуро у двор и опазе (Фр. Хорват-Киш, Насмејани удеси, Згб. 1918, 21).

<sup>3</sup> РЈА.

<sup>4</sup> Лепршну топлим материнским крилима као голубица над својим голубицима (Ј. Ј. Змај, Целок. д. књ. 10, Бгд. 1934, 33).

<sup>5</sup> С времена на време неко од њих би забацио пушку, од чега би пуцнуо каиш (Д. Ћосић, Далеко је сунце 203).

<sup>6</sup> Ја само теснем, а оно ивер фрца (Х. Кикић, Дјела 176).

<sup>7</sup> Нисам ја за то рођена, шапутне она (П. П. Шапчанин, Четири каранфила, у књ. Низ старијих приповедака, СКЗ 24, 16).

<sup>8</sup> Вук, Рј. У вези са *гребнуши*, са вокалском алтернацијом у корену. Према В. Томановићу (Мешање речи, ЈФ. 17, 201 и д.) од *грејѣши* + *жацнуши*, *боцнуши*. Према РЈА можда од корена *граб-* који је у глаголу *грабиши*,

<sup>9</sup> РЈА: Богдановић, Лика.

<sup>10</sup> В. пример у напмени 7 на стр. 64.

<sup>11</sup> Хајде да мало читуцнемо Гогоља (Политика 13755, 4).

<sup>12</sup> Исп. А. Белић, Прилози историји словенских језика, ЈФ 4, 7).



стају глаголи типа *долѣшнуџи, завѣрнуџи, јѣвнуџи се, прѣлешнуџи, прѣгу(ш)нуџи*<sup>1</sup>, *рѣсрднуџи се*<sup>2</sup>, *скѣкнуџи, слѣшнуџи, шѣрнуџи* итд.

Иако стари речници за многе од глагола са оваквом изменом основе не казују поуздано да су они у деминутивном односу према основним глаголима, и то у случајевима где ми данас јасно осећамо деминуцију, ипак имамо разлога да ова образовања, са оваквим семантичким померањем, сматрамо старим творевинама. Наш архаични дијалекат — призренско-тимочки — има ту појаву развијенију него данашњи књижевни језик. О томе говори проф. А. Белић (Дијалекти Источне и Јужне Србије, СДЗБ 1, 484), наводећи примере *бѣрнем* („не узаберем, већ мало берем“), *вѣкнем, јѣдне, крѣднеш, брне* итд. И у другим словенским језицима овим морфолошким средством природно се постиже слична промена у области семантике. У источнословенским језицима постоји још и друга појава слична овој — стварање основа на *-ану-* (у руском језику, а у украјинском на *-ону-*). Преглед руских и украјинских примера даје Стендер Петерсен (*Eine verbale Neubildung im Russischen, Z. f. sl. Ph. 8, 71 и 76*), дајући за њих своја објашњења; Карцевски (*Etudes sur le système verbal du russe contemporain, Slavia I, 257*) каже, по нашем мишљењу тачно, да је њихово значење — „un acte momentané et atténuatif“<sup>3</sup>. Премда су те творевине релативно нове, јасно је да је њихова значењска нијанса изнета из сродних и формално сличних глагола са *-ну-*, што је још једна потврда више за оно што је речено о глаголима са *-ну-*.

## VI

Остаје нам на крају да се осврнемо на неке ређе и мање значајне појаве у вези са глаголском деминуцијом.

Речено је већ да је при суфиксацији, као начину деминуирања глагола, скоро редовна појава прелаз у VI глаголску врсту. Мноштво глагола тако саграђених показује итеративност. Међутим у језику се јавља потреба за трајним деминутивним *неиштеративним* глаголима. Тако би напр. *сѣйкати* или *гмѣскати* били итеративи. Ако се жели постићи или истаћи значење неиспрекидане радње, или ако је значење и по природи такво (напр. гмизање, ма и у малој мери, опет је континуирана радња), онда језик понекад избегава суфиксацију која је данас већ механички повезана с прелазом у VI врсту, а исто тако и префиксацију после које имперфекти-

<sup>1</sup> Вук, Рј.

<sup>2</sup> Вук, Рј.

<sup>3</sup> Исти аутор у књизи *Système du verbe russe*, Праг 1927, 60—61, указује на то да у неким случајевима ови глаголи значе „un acte brusque et fort“.

зација води неминовно опет у итеративност. Као средство деминуирања јавља се тада просто промена врсте, и то прелаз у VII врсту. Тако настају глаголи *гмíзиши*, *лáгиши*, *свíриши*, *сíпиши*, *смéшиши се* и др. За ове глаголе је карактеристично да сви они имају дуги узлазни акценат на кореновом слогу, без обзира на то какав је он у основном глаголу. О томе каква је функција дугог узлазног акцента при деминуцији, има да каже акцентологија своју реч; али је појава у сваком случају у блиској вези са именичком деминуцијом (одн. с категоријом хипокористика), где су сличне прилике (*кóка*, *кúца*, *Мáра*, *мáца*, *мéца*, *Рáда*, *шéша* итд.).

Дуги узлазни акценат у деминутивним образовањима јесте појава која једним својим делом указује на специјално утврђивање места акцента, а другим на дуљење вокала. Што се тиче дуљења, њега налазимо и у старијој, још прасловенској форми, која се огледа у промени вокалске боје. О старом дуљењу сведоче деминутивни глаголи *бáцаши* (*бод-* > *бад-* + *ц*), *зйркаши*<sup>1</sup> (*зър-* > *зир-*), *ййркаши* (*йър-* > *йир-*) итд. Додуше, у овим се случајевима дуљење можда не јавља у вези са самом деминуцијом, као саставни део њен, већ у вези с итерацијом која деминуцију прати, пошто су итерација и дуљење вокала у чврстој вези; али се ипак не може као сигурно сматрати да су продужени вокали узети непосредно из итеративних глагола, тј. да је *бáцаши* направљено од *бáдаши*: глаголи \**зираши* и \**йираши* не постоје; а тешко би било да се вокал *и* у *зйркаши* и *ййркаши* тумачи уношењем из глагола *йрйзираши*, *исййраши* или сл. Не морају се друкчије објашњавати ни вокали у *зйвкати*, *шйљкати*, где дуљењем кореновог *ѣ* постаје *ы* а затим *и* на српскохрватској територији. (Глас *и* из *зйвкати* преноси се и у *зйвнуши*; *ш* у *шйљкати*, као и *шйљати*, унето је аналогијом). — Постанак глагола *лáскаши*<sup>2</sup>, *лáцкаши*, *лáцнуши*, *лáзнуши* (< *лáзати*), *шáркаши*, *шáрнуши* (уколико има везе са *шáрши*) везује се за српскохрватску вокализацију полугласника: у *шáркаши* је додати сугласник *к* затворио слог и тиме изазвао вокализацију, док *лáскаши* и сл. може бити аналогија с таквим глаголима, уколико не претставља траг старог корена *лъз-*.

О старини образовања типа *гмíзиши* могла би сведочити извршена прва палатализација у њима (*смéшиши се*); али с обзиром да се она не врши доследно (*лáгиши*), примери с њоме могу бити и аналошки (према *смéшкаши се*). Из других језика недостаје нам поуздани материјал.

<sup>1</sup> Аугустина клечи скрушено, но очима крадом зирка на њу, Марцелу (М. Беретин, Сестра Марцела, Књ. новине 1954, 7/1),

<sup>2</sup> РЈА, пример из 18 в.

Прелаз у VII врсту може се вршити и на глаголима већ деминуираним помоћу суфикса. Када је у питању суфикс *-к-*, то су махом хипокористична образовања из децјег језика: *милкиши* од корена *мил-* који се данас, непроширен, не употребљава у глаголима; *џјкиши* (*бајкиши*) и сл. Код глагола са суфиксом *-ар-* видели смо чак и склоност ка учвршћивању у седмој врсти.

Корен се може окрњити за један или више гласова и самим тим се постиже деминутивност или хипокористичност, што опет претставља паралелу процесима код именичких речи. Тако је *мириши* према *миришаши* исто што *Мира* према *Мирослава*.

\* \* \*

Проблематика аугментативних глагола требало би да претставља предмет засебног проучавања, али пошто таквих глагола има врло мало, ми можемо овде рећи о њима неколико речи, којима ће та тема и бити начелно исцрпена.

Аугментативни суфикси код глагола се нису развили у систему, као што су и код именица и придева остали малобројни у поређењу са деминутивним суфиксима. Сугласници *р* и *ш* једини су који се јављају у већем броју глагола аугментативних или блиских аугментативима (пејоративних и сл.). Глаголи с елементом *њ*, које Даничић сматра аугментативним, имају такву нијансу, али нису данас уопште карактеристични (в. напред). О глаголима на *р* такође смо говорили. Са елементом *ш* аугментативни су (у извесном смислу) глаголи *звркешнуши*, *лупџташи*. И глаголи *јџкшаши*, па и *брџкшаши*, као и неки други, наведени раније, имају нешто од семантике „великог“, „тешког“, али не стоје у системи. Има још појединачних глагола са сличном семантичком бојом, као *грџишиши* (за Вука исто што и *грџиши*), *дерџаши се*<sup>1</sup>, *сшрмџкнуши*, *умаџуџаши*<sup>2</sup>. Маретић (345) говори о глаголима своје V врсте (наше VI), за које каже да они испред *-аши* често имају неки уметак, а значење је „многима умањено“. Он затим наводи те глаголе, међу којима има доста и таквих који би пре ишли у групу аугментатива; док Миклошић (о. с.) спомиње у појединим глаголским класама *verba intensiva*, међутим од њих многи то уствари нису.

Као што постоје префикси које називамо деминутивнима, тако се исто може указати и на префиксе који аугментирају гла-

<sup>1</sup> РЈА: аугм. од *дераши се*. Према В. Томановићу (о. с.) *дераши се* + *уџиши*, *ваџиши*.

<sup>2</sup> Вук, Рј.

голско значење. Типични су *из-* (*исџлакаџи се*), *на-* (*најграџи се*), *пре-* (*прејестџи се*), *раз-* (*развџкаџи се*). Повратни облик ових глагола претставља једну врсту морфологизације аугментативног значења, а потиче од извесног броја глагола код којих заменица *се* (тј. *себе*) има своју пуну семантичку вредност акузатива заменице: *извџлаџи се* = *извџлаџи себе*; *најџи се* = *најџи себе*; *пренајпреџи се* = *пренајпреџи себе*; *расџалиџи се* = *расџалиџи себе*.

Др И. Грицкаџ

## R é s u m é

Dr I. Grickat

### Les verbes diminutifs dans la langue serbocroate

Les verbes diminutifs sont, de toutes les langues slaves, les plus répandus dans la langue serbocroate. Cette langue possède d'une part un certain nombre de préfixes pour l'atténuation des significations verbales, et d'autre part — ce qui la distingue particulièrement des autres langues slaves — un grand nombre de tels suffixes (c.-à-d. des sons ou des combinaisons de sons qui s'intercalent entre les radicaux verbaux et les thèmes). Quelques uns de ces suffixes sont très productifs dans cette fonction. L'auteur établit que ces suffixes sont anciens dans la langue et qu'ils représentent en réalité les mêmes suffixes que nous trouvons aussi dans les substantifs et dans les adjectifs diminutifs. Le parallélisme entre les suffixes diminutifs verbaux et ceux des substantifs, phonétiquement égaux, est souvent très évident, aussi bien au point de vue de leur signification que de leur fréquence. Cependant, on peut établir que dans la période historique du développement de la langue les suffixes nominaux n'étaient pas transportés dans les verbes et l'on ne pouvait pas non plus à l'aide des substantifs diminutifs former des verbes diminutifs.

La formation des verbes diminutifs à l'aide de la préfixation présente quelques différences en comparaison avec celle à l'aide des suffixes. Tandis que la formation des verbes diminutifs au moyen de suffixes signifiait — tant à l'époque de son apparition qu'aux époques postérieures — une „diminution“ quelconque de l'action — ce qui présente une analogie avec les diminutifs nominaux suffixés, au contraire la formation des diminutifs à l'aide de préfixes est toujours en premier lieu un changement fondamental de la signification

verbale; elle désigne non pas une action modifiée mais une action nouvelle. C'est d'ailleurs bien compréhensible, étant donné que les suffixes — du moins à l'époque où les faits linguistiques en général peuvent être suivis — sont des éléments vides, et on peut leur faire jouer le rôle qu'on leur a assigné. Les préfixes, par contre, sont à l'origine des mots, de vrais mots remplis de sens, et leur adjonction aux verbes ne peut pas rester sans rapprochement des significations verbales avec leurs significations spécifiques. Ce n'est que plus tard, quand la nuance d'atténuation qui, entre autres, existe dans quelques préfixes, pour n'importe quelle raison se renforce, qu'on peut parler de préfixe diminutif.

Dans cette étude il est parlé d'encore quelques faits qui sont en rapport avec les verbes diminutifs: de la liaison entre l'itération et la diminution, qui est évidente; du rôle de la perfectisation des verbes dans l'atténuation du sens verbal; des changements de l'accent dans ces verbes, ainsi que, en traits généraux, des verbes augmentatifs.